

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Кафедра глобальної та національної безпеки

ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

*Збірник матеріалів науково-практичного семінару
(Київ, 26 травня 2023 р.)*

КИЇВ
2023

УДК 351.86(042.5)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 17 від 31 травня 2023 р.)

Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання: матеріали наук.-практ. семінару (Київ, 26 трав. 2023 р.) / за ред. Г. П. Ситника, Л. М. Шипілової. Київ : Навч.-наук. ін-т публ. упр. та держ. служби Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка, 2023. 54 с.

До збірника ввійшли тези доповідей, подані учасниками науково-практичного семінару «Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання:», який проводився 26 травня 2023 р. у Навчально-науковому інституті публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка кафедру глобальної та національної безпеки.

УДК 351.86(042.5)

Матеріали науково-практичного семінару друкуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори, а також (для студентів і аспірантів) наукові керівники.

Думка членів редакційної колегії може не збігатися з думкою авторів тез.

ЗМІСТ

ГРИГОРІЙ СИТНИК. ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ.....	5
НАТАЛІЯ КЛИМЕНКО. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ.....	11
ОЛЕГ ПАНЧЕНКО, ВАЛЕРІЙ ГНАТЕНКО. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ.....	14
А. Б. КАЧИНСЬКИЙ, А. А. ШАПОВАЛОВ. СУЧАСНА ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	18
ЄВГЕНІЙ ТАРАН, МИКОЛА ПОПОВ. ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЦЕНТРІВ ВПЛИВУ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ.....	20
ПАВЛО КОНОНЕНКО. ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....	23
ОКСАНА КОГУТ. ПОВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ.....	25
ІГОР СТАРК. ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	27
ГАЛИНА АНДРІЙШЕНА. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	31
ДАРИНА ФЕДОРЧЕНКО. ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	33
БОГДАН МАЛЕНКО. КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ТА ЗАГРОЗА ДЕМОГРАФІЧНІЙ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	37
ВІКТОРІЯ ЛИМАР. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ (МЕСЕНДЖЕРИ) ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	40
ХРИСТИНА ХОМИК. ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	43

ОЛЕКСАНДР БАРАНОВ. ОЦІНКА БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ СТРУКТУР В УМОВАХ ВІЙНИ.....	45
ВІКТОРІЯ ІВАНОВА. ПІДГОТОВКА КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	48
ГАЛИНА ЗАВОРІТНЯ. НАСЛІДКИ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ...	50
РЕЗОЛЮЦІЯ науково-практичного семінару «Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання»	53

Григорій Ситник,

доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Hryhorii Sytnyk,

Doctor of Science of Public Administration, Professor, Head of Global and National Security Department Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0002-3083-5733>

УДК 321.01

ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ГЛОБАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

POLITICAL CONSEQUENCES OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: GLOBAL CONTEXT

Вступ. В безпековому середовищі відбуваються глобальні зміни, зумовлені тим, що система міжнародних відносин залишилась без належного керування та через відсутність спільного бачення у провідних країн щодо обрисів майбутнього світового порядку. Останній, як відомо, відображає порівняно стабільні геополітичні структури в певні періоди міжнародних відносин. Кардинальні якісно-кількісні зміни потенціалів (могутності) окремих країн і регіонів світу спричиняють революційні зміни у світоустрої й, відповідно, низку безпекових проблем [1-3]. Тому в сучасних умовах формування об'єктивних уявлень про глобальний контекст політичних наслідків російсько-української війни, є завданням із багатьма невідомими і навряд чи його можна вирішити в межах цієї доповіді. З іншого боку, варто погодитися з тими, на думку яких відчуття безпрецедентності фундаментальних глобальних змін у світі стало домінантою сучасних уявлень щодо дезінтеграції глобальної структури влади [4]. Водночас світ перебуваємо на етапі метаморфоз влади, коли вся її структура дезінтегрується на всіх ієрархічних рівнях, а революції в сфері телекомунікації спричинили глобальну комунікаційну єдність [5]. Сьогодні контроль над геополітичним простором є диверсифікований і не може бути забезпечений прямим воєнним контролем. Загострення політичних контрастів та причини, що породжують збройні конфлікти не гарантує країнам безпеку в умовах дезінтеграції глобальної структури влади. Водночас світовий порядок відображає тенденції необхідності вирішення проблем, які лежать у площині пошуку шляхів підвищення ефективності глобальної міждержавної стратегічної взаємодії при забезпечення глобальної та національної безпеки з урахуванням балансу інтересів силових центрів глобальної влади. З огляду на викладене, як на нашу думку, принципово важливим є концептуальне осмислення загального контексту формування багатополосного світу та трендів формування нової системи міжнародних відносин як визначальних характеристик глобального безпекового середовища та становлення нового світового порядку.

Мета роботи (доповіді) полягає в комплексному аналізі загального контексту формування багатополосного світу та трендів формування нової системи міжнародних відносин як визначальних характеристик глобального безпекового середовища та становлення нового світового порядку.

Результати і обговорення. Передусім необхідно окреслити та проаналізувати обриси *загального контексту формування багатополосного світу*. Свого часу світові еліти не спроміглися зробити більш збалансованою і справедливою систему міжнародних відносин, а формування нової системи здійснюється в умовах глобальної кризи (хаосу), яка охопила усі сфери життєдіяльності людства і російсько-українська війна, зокрема, свідчить про неспроможність світових еліт запобігти кризі. Вона ж є й інструментом, який розв'язує руки для дій, котрі раніше вважалися неможливими. В умовах глобального хаосу, кожний сам за себе і витримують ті держави, які матимуть необхідні ресурси і здійснюватимуть ефективне управління зосередившись на внутрішніх проблемах, враховуючи зниження ефективності міждержавних зав'язків та міжнародних інститутів узгодження інтересів. Водночас, криза системи

міжнародних відносин породжує нову структуру взаємозв'язків і відносин в системі, принциповою відмінністю якої є відмова переважної частини держав підпорядковуватися єдиному полюсу світової влади, оскільки він більше не зможе забезпечувати стабільність і безпеку. Тому для держав зникає потреба обмежувати свободу своїх дій при реалізації національних інтересів, навіть якщо йдеться про війну. З іншого боку, складність забезпечення національної безпеки поодиноці, спонукає держави шукати нові коаліції, які будуть відповідати їх національним інтересам, але вимагати мінімальних зобов'язань. Тому має місце спроба формування союзів з досить нечіткими контурами та цілями, в яких держави намагаються зберегти максимальний суверенітет. Тобто нова система міжнародних відносин має краще гарантуватиме те, що ніхто не скористається союзницькими відносинами на шкоду іншому. Тому ця система буде більше спрямована на реалізацію принципу неподільності безпеки ніж попередня.

Очевидним є й те, що відбувається розподіл держав на кілька кластерів у трьох числі і в контексті розділу світу за ознакою ставлення до російсько-української війни, яка стала своєрідним каталізатором формування нової системи міжнародних відносин, в основі якої покладається нова комбінація інтересів і ресурсів держав. Вже зараз можна стверджувати про склад окремих кластерів: група західних держав та Японія на чолі із США; Китай; РФ з оточенням у складі деяких пострадянських держав; Індія. Залишається й група держав, які не приєднуються до цих кластерів та утворюють буферні зони. Кожний кластер складається центру влади – найбільш могутньої держави та її геополітичного оточення, яке як правило утворюють цивілізаційно споріднені держави та держави, залежні за ресурсами, транзитними шляхами та ринками. Держави, яких центри влади не зможуть залучити до свого кластеру, потраплятимуть до буферних просторів. Кластери формуються в умовах кризи та браку ресурсів, тому політичні стосунки, людські та товарні перетікання, обмін технологіями та інформаційний обмін між кластерами мінімізуються. Перелічені кластери асоціюються з певними воєнно-політичними і політико-економічними блоками, зокрема країни з кластерів РФ, Китаю та Індії об'єднані ШОС і БРИКС. Наявність двох організацій з участю провідних держав-центрів кластерів в азіатській частині Євразії свідчить про можливість формування неантагоністичних відносин між цими кластерами, на відміну від відносин між ними та країнами з кластеру США, Британії і ЄС. Кластери, за певних умов претендуватимуть на створення глобальної влади, а загострення протистояння між ними буде залежати від ефективності нових механізмів узгодження інтересів між кластерами. Якщо механізми будуть забезпечувати неконфронтаційний розвиток різних кластерів, то буде сформована відносно стійка система міжнародних відносин. В такій системі країни із буферних зон будуть мати можливість реалізації власного транзитного потенціалу. Якщо таку систему не вдасться сформувати неминучим є посилення боротьби у буферних зонах з послідувачим загостренням кризових процесів.

Вивчення воєнно-політичних подій у тому числі глобальної оцінки політичних наслідків російсько-української війни дозволяє стверджувати про наявність певних *трендів формування нової системи міжнародних відносин*, як визначальної тенденції щодо зміни характеру системи міжнародних відносин, так і пов'язаних з нею другорядних, але теж важливих. Після розпаду СРСР двополосна система міжнародних відносин перетворилася на однополосну, під головуванням США. Вона мала період стабільного розвитку, закінчення якого позначила фінансово-економічна криза 2007-2008 років в США, де виникли суттєві структурні диспропорції в економіці. Криза набула світового масштабу, оскільки США були єдиним полюсом світового домінування. Щоб зберегти його вони почали генерувати доларову ліквідність, яка проте не усунула їх. На початку 2020-х років віртуальна економіка в США стала витісняти реальну. Ця криза в США позначилась на глобальній безпеці, а її нейтралізація потребувала суттєвого підвищення ефективності управління на всіх рівнях рівнях. Це було зроблено під гаслом подолання глобальної пандемії КОВІД-19. Але концептуальних ідей, прийнятних для більшості країн світу, США запропоновано не було. Більше того, США разом зі своїми їх союзниками та Китай почали звинувачувати один одного у виникненні пандемії. Тому спроба США підвищити ефективність глобального управління не мала успіху. Настала глобальна фінансово-економічна криза ум 2022 році, яка проникла в безпекову та інші сфери життєдіяльності світового співтовариства та продемонструвала, що глобальний центр світової влади перестав виконувати свою головну функцію – забезпечення стабільності світового порядку. Водночас, сьогодні відсутня держава, яка могла б претендувати на роль США. Дійсно, деякі країни суттєво збільшили свою могутність і прагнуть захопити більше влади, але поки що можуть претендувати на провідну

роль лише в обмеженому регіоні або певних сферах. Це призводить до кластеризації глобального простору і формування системи міжнародних відносин за іншими правилами, в основі яких реальне співвідношення потреб розвитку країн, забезпеченості ресурсами і синергії відносин. Так, центри сили кластерів прагнуть включити інші країни в своє коло впливу для синергії розвитку, а більш слабкі країни прагнуть приєднання до того чи іншого кластеру для забезпечення безпеки і полегшення доступу до ресурсів. Принципово важливим є й те, що розвал світової фінансово-економічної системи призводить до загострення суперечностей між впливовими державами, тому технологічні та логістичні ланцюжки розриваються та скорочуються. Це призводить до складнощів у виробництві високотехнологічних товарів та стає аргументом на користь економічної автаркії геополітичних кластерів та домінування пріоритету стримування розвитку потенційного противника за будь-яку ціну, тому зростає ймовірність війн, утому числі й застосування ядерної зброї.

Таким чином, визначальним трендом трансформації системи міжнародних відносин є поступове формування багатополосної системи в умовах глобального хаосу. З цим трендом пов'язані інші другорядні, але не менш важливі тенденції. Як на наш погляд, у контексті аналізу глобального контексту політичних наслідків російсько-української війни та їх значення для забезпечення національної безпеки України, варто акцентувати на таких тенденціях, які стають все більш очевидними: загострення боротьби в буферних геополітичних просторах; підвищення ймовірності ядерної війни та застосування біологічної зброї; трансформація політико-економічних і воєнно-політичних блоків; стагнація глобальних механізмів узгодження інтересів та зростання готовності держав до застосування сили.

Загострення боротьби в буферних геополітичних просторах зумовлене тим, що провідні держави – центри сили зацікавлені в розширенні ринків та шляхів транспортування товарів. Тому у держав, що розташовані в буферних просторах, виникають значні проблеми щодо забезпечення безпеки. Все більш очевидним стає те, що вказані проблеми будуть виникати у держав, які розташовані в таких буферних просторах: Східна Європа (з'єднує Російську Федерацію і Захід: США, Британію і Західну Європу); Балкани (розташовані транзитні маршрути з Китаю, Індії через Центральну і Передню Азію до Західної Європи); Африка, яка є своєрідним буферним континентом, через відсутність домінуючих держав; Центральна та Передня Азія (через неї проходять найважливіші світові транзитні шляхи); Південно-Східна Азія (через Тихий океан та його моря вона з'єднує Китай, Японію і США); Центральна Америка, як шлях з Атлантичного до Тихого океану.

Підвищення ймовірності ядерної війни та застосування біологічної зброї. Якщо для держави з великим ядерним потенціалом (США, Британії, Франції, російської федерації, Китаю, КНДР), виникне ситуація, що під питанням буде її існування досить ймовірним є прийняття її політичним керівництвом рішення на застосування ядерної зброї [4]. На це, зокрема вказують основні керівні документи у сфері національної безпеки цих країн. Очевидно, що таке рішення неминуче призведе до застосування ядерної зброї іншими державами. Окрім того, зростання суперечностей в умовах глобальної кризи однозначно підвищуватиме ймовірність світової ядерної війни, оскільки навіть застосування тактичної ядерної зброї ядерними державами з великою ймовірністю призведе до подальшої ескалації. Підвищення ж ймовірності застосування біологічної зброї зумовлені розвитком технологій генної інженерії, мікробіології і біохімії, які дозволяють проектувати властивості організмів мікросвіту та які можуть використовуватись як біологічна зброя. Безмежна багатоваріантність генетичних сполучень відкриває безліч можливостей для створення такої зброї. Принципово важливим є те, що її застосування складно довести, а виробництво речовин, які можуть бути використані як біологічна зброя, у великих обсягах в умовах активних контактів між людьми непотрібно. Тому ймовірність застосування біологічної зброї залежить лише від розуміння політичним керівництвом держави відповідальності за долю людства. На жаль, як і з ядерною зброєю, в умовах хаотизації міжнародних відносин та зростання рівня суперечностей між державами це є досить сумнівним, а відтак потребує від кожної країни покладатись на власні сили щодо формування систем захисту від біологічної зброї. Це продемонстрував перебіг подій в умовах боротьби з пандемією КОВІД-19, коли навіть серед країн Заходу домінував принцип: «опора на власні сили».

Важливим чинником, який свідчить про формування нової системи міжнародних відносин є *трансформація існуючих політико-економічних і воєнно-політичних блоків*, передусім ЄС, НАТО, ШОС та БРІКС [4].

Все більш очевидними стають ознаки того, що ЄС може суттєво змінитися, оскільки в умовах криз потрібна більша концентрація влади і менший час на реагування. Так, в колі наукового дискурсу перебуває питання щодо переходу від правила консенсусу до правила кваліфікованої більшості при прийнятті найважливіших рішень у сфері безпеки. Водночас, на фоні намагань інститутів ЄС підвищити централізацію, є опозиція політиці цих інститутів з боку Німеччини і Франції, а також політика, спрямована на максимальне збереження суверенітету з боку Польщі та Угорщини. Тому посилення суперечностей і погіршення управління може призвести до втрати уваги європейських країн до воєнно-політичних процесів у Східній Європі, виокремивши її таким чином в буферний геополітичний простір. Окрім того, незначний воєнний потенціал ЄС та суттєвий вплив США на його інтереси не дозволяє йому набути статусу повноцінного геополітичного гравця.

Щодо НАТО, то він традиційно є втіленням образу захисника Заходу, але зростання могутності Китаю і його намагання збільшити міжнародний вплив зумовили США оголосити політику Китаю довгостроковим викликом існуючому міжнародному порядку та низку завдань щодо його стримування, зокрема шляхом протидії захопленню ним контролю над морськими комунікаціями в Південно-Східній Азії. Це змусило США - головного донору НАТО, акцентувати свою увагу на тихоокеанському регіоні. У 2021 році було створено оборонний альянс США, Британії і Австралії (AUKUS), який передусім спрямований на залучення Австралії, а в перспективі і Японії, до стримування Китаю. Створення альянсу не слід розглядати як відмову США від НАТО, особливо в умовах російсько-української війни, але можливість зміни їх ставлення до НАТО не варто виключати. Це спонукає європейські країни-члени НАТО до самостійності щодо забезпечення безпеки, розвитку воєнного потенціалу та оборонної промисловості. Ці країни періодично активізують роботу щодо створення незалежних від США і НАТО оборонних структур ЄС [6].

Важливою є діяльність ШОС в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Вона має безпекову і економічну складову. ШОС має значний потенціал розвитку, оскільки намагається враховувати інтереси усіх учасників, а розподіл ресурсів між ними є взаємодоповнюючим. Серед учасниць ШОС є також зацікавленість в обмеженні впливу в регіоні з боку США та спільне розуміння щодо вирішення низки безпекових питань (боротьба з тероризмом, сепаратизмом та інші). Принципова відмінність ШОС полягає у тому, що вона є своєрідним консультативним клубом, а не воєнно-політичним блоком, для якого характерним є наявність жорстких зобов'язань. Це приваблює до ШОС інші держави, які шукають шляхи вирішення власних безпекових проблем, не породжуючи при цьому загрози державному суверенітету. Важливою особливістю ШОС є й те, що вона об'єднує держави, які відносяться до трьох кластерів: Китай, Індію і РФ, а її діяльність не передбачає участі США, Британії і ЄС. Це має вирішальне значення в умовах фрагментації глобального простору та визначає місію ШОС: узгодження інтересів трьох полюсів в новій системі міжнародних відносин, що не дозволить перетворити організацію у воєнно-політичний союз (блок). Необхідність же вирішення комплексної проблеми забезпечення безпеки в новому світовому устрої визначає головний напрям трансформації ШОС.

Щодо БРІКС, то він з початку свого організаційного оформлення у 2006 році, позиціонує себе як альтернатива старим глобальним форматам. Сьогодні в країнах-членах БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка) проживає понад 42% населення Землі, він формує 23% світового ВВП та 18 % міжнародного торговельного обороту, а зустрічі представників країн-членів проводяться на регулярній основі. БРІКС утворив інституції паралельні глобальним організаціям: пул валютних резервів на заміну МВФ; Банк розвитку країн БРІКС на заміну Світового банку; багатостороння валютна система BRICS Pay на заміну системі SWIFT. У 2022 р. розпочав запровадження спільної валюти міждержавних розрахунків на заміну долару США. БРІКС також об'єднує держави, які відносяться до трьох геополітичних кластерів в Азії: РФ, Китай і Індію і не передбачає участь США, Британії і ЄС, але на відміну від ШОС має більш широке географічне представлення, оскільки включає країни Південної Америки і Африки. **Група країн БРІКС, нарощує спроби отримати глобальний вплив** і має значний потенціал розширення. Сьогодні до БРІКС прагнуть долучитися понад 20 країн, серед яких, зокрема: Туреччина, Іран, Казахстан, Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Єгипет. Очевидно реалізація цього потенціалу буде залежати від того, чи зможе БРІКС знайти механізм справедливого врахування економічних інтересів настільки різних країн.

Принципово важливим чинником, який свідчить про руйнацію існуючої системи міжнародних відносин є також *стагнація глобальних механізмів узгодження інтересів та зростання готовності держав до застосування сили* [4]. Ці механізми свого часу створювались як інструмент для забезпечення стабільності та безпеки в умовах глобалізації. Російсько-українська війна чітко виокремила дві протилежні тенденції трансформації цих механізмів: їх розпад та спроба створення нових міжнародних форматів, більш пристосованих до вирішення сучасних проблем безпеки. Водночас головними міжнародними механізмами узгодження інтересів поки що залишаються інститути ООН. Їх переважна більшість була створена як інструментарій узгодження національних інтересів і забезпечення миру та стабільності в рамках двополюсної системи. Але після руйнації двополюсної системи ці інститути втрачали ефективність і поступово перетворились у майданчики інформаційно-психологічної боротьби між постійними членами Ради Безпеки ООН: США, Китаєм, Росією, Великою Британією та їх сателітами. Було запропоновано багато реформ у діяльності ООН, які не були втілені в життя, оскільки вони фактично не були спрямовані на врахування інтересів усіх членів міжнародного співтовариства. Очевидно, що реальна трансформація інститутів ООН розпочнеться, коли остаточно сформується склад кластерів (полюсів), стануть відомі їх інтереси, ресурси, спроможності, а також характер довгострокових відносин між кластерами. Сьогодні ж стагнація глобальних механізмів узгодження інтересів та управлінських хаос в системі міжнародних відносин зумовили зростання готовності держав до застосування сили. Про це свідчить, зокрема значне зростання військових видатків країн світу [7]. Окрім того, Китай і Росія неодноразово звинувачують США в несправедливому керуванні міжнародними процесами, скоєнні міжнародних злочинів і відмовились діяти за встановленими США та їх союзниками правилами [8;9]. Тому Китай і Росія та їх явні і потенційні союзники все більше вважають себе вільними від колишніх зобов'язань і правил, у тому числі щодо застосування воєнної сили. Це означає, що в сучасних умовах, коли виникатимуть реальні загрози існуванню держав або їх провладних еліт, підвищення готовності багатьох держав до застосування воєнної сили з метою вирішення тих чи інших проблем стає реальністю. Утворення ж геополітичних кластерів неминуче активізує боротьбу за контроль буферних держав, які є важливі для життєдіяльності кластерів, а відтак буде зростати перелік підстав для застосування воєнної сили.

Висновки. Грубе застосування воєнної сили, відвертого політичного тиску, економічних санкцій в обхід встановлених процедур, фінансування розробок, заборонених міжнародних правом, нехтування правом приватної власності, інші дії свідчать про кризу системи міжнародних відносин та про глобальні зміни в безпековому середовищі, які стосуються життєдіяльності усіх держав. Їх головними рисами є процеси, пов'язані з розривом відносин у багатьох сферах, відмовою від дотримання колишніх правил поведінки і намаганням держав формувати свою політику з опорою на власні сили. Водночас, аналіз загального контексту формування багатополюсного світу та трендів формування нової системи міжнародних відносин дозволяє стверджувати, що у середньостроковій перспективі загостренням безпекових процесів зумовлених хаосом руйнування попередньої системи завершиться формування багатополюсної системи та певною стабілізацією. В довгостроковій перспективі рівень глобальної безпеки визначальною мірою буде залежати від ступеня конфліктності відносин між полюсами (кластерами) в багатополюсній системі міжнародних відносин, зумовленого боротьбою за контроль над буферними геополітичними просторами. Тому перебіг безпекових процесів зумовлює необхідність вирішення державами актуальної проблеми щодо адекватного визначенні своїх інтересів, цілей, шляхів їх досягнення у цьому періоді. З оглядом на це, а також на російську агресію, сьогодні перед Україною стоїть екзистенціальне завдання вибороти шанс на збереження як повноправного суб'єкта в новій системі міжнародних відносин на умовах, що дозволять забезпечити її поступальний розвиток.

Список використаних джерел

1. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті. К.: Вид-во Наш Формат, 2020, 320 с.
2. Дашевська О. Новий світовий порядок: теоретичні концепції. *European Political and Law Discourse*. 2015. Ser. 2, Vyd. 4. P. 59-64. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2015/2015-2-4/10.pdf> (дата звернення: 03.06.2023)

3. Требін М. П. Турбулентність сучасного світового порядку. Україна в умовах формування нового світового порядку : зб. матеріалів XXXV Харків. політол. читань (м. Харків, 28 квіт. 2023 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Харків. асоц. політологів. Харків : Право, 2023. 152 с.
4. Безпекове середовище 2033: Монографія. К.: НУОУ імені Івана Черняхівського, 2022. 117 с.
5. Тоффлер Е. Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила. Харків: Акта, 2007. 688 с.
6. Чи потрібні Європі власні збройні сили? URL: <https://zbruc.eu/node/107456> (дата звернення: 03.06.2023)
7. Військові видатки країн світу різко зросли – SIPRI. *Хвиля*. 24.04.2023 <https://hvylya.net/uk/news/271356-voennoe-rashody-stran-mira-rezko-vyrosli-sipri> (дата звернення: 04.06.2023)
8. Офіційні пропозиції Китайської Народної Республіки щодо вирішення світових безпекових викликів. *Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень «БОРИСФЕН ІНТЕЛ»*. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/geopolitics/kitajski-iniciativi-globalnoi-bezpeki/> (дата звернення: 04.06.2023)
9. США нас намагаються придушити»: CNN прогнозує загострення відносин Пекіна з Вашингтоном. *Фокус*. URL: <https://focus.ua/uk/voennoe-novosti/554911-ssha-nas-pytayutsya-podavit-cnn-prognoziruet-oborstrenie-otnosheniy-pekina-s-vashingtonom>. (дата звернення: 04.06.2023).

Наталія Клименко,

доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Nataliia Klymenko,

Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Global and National Security of Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0001-5223-8166>

УДК 351.86:304]»366»(477)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

MAIN DIRECTIONS OF ENSURING HUMANITARIAN SECURITY OF THE STATE IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Вступ. Рівень цивілізованості суспільства визначається цінністю та значущістю окремої людини як особистості. При цьому на саме державу та її органи управління покладається завдання щодо:

- побудови та забезпечення сприятливого середовища, необхідного для розвитку та самореалізації громадян, захисту їхніх прав і свобод;
- формування умов для розкриття людського потенціалу;
- забезпечення гідного рівня життя та реалізації можливостей кожного члена суспільства.

Крім того, беззаперечним є той факт, що на належне забезпечення національної безпеки загалом та гуманітарної безпеки зокрема впливає рівень розвитку освіти і науки, інтелектуального потенціалу та інших складових гуманітарної сфери, від яких залежить можливість своєчасного й адекватного реагування на виклики часу і завчасного напрацювання заходів запобігання їхньому переростанню у потенційні та реальні загрози.

Зазначене свідчить про те, що гуманітарна безпека держави тісно пов'язана зі станом розвитку гуманітарної сфери: освіти, науки, інтелектуального потенціалу, охорони здоров'я, культури, мови, охорони довкілля, виховання молоді, формування громадянського суспільства, світоглядної й релігійної свободи людини, етнонаціональної та інформаційної сфери, інформатизації суспільства тощо. Адже саме від них залежить формування людського капіталу, який у сучасних умовах не безпідставно вважається найбільшим національним багатством будь-якої держави.

Мета роботи. Метою є визначення основних напрямів державної політики у гуманітарній сфері для забезпечення гуманітарної безпеки держави в умовах повоєнної відбудови України.

Матеріали і методи. Методами дослідження є сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких зокрема: аналіз було використано під час опрацювання наукових та нормативно-правових джерел; індуктивний та дедуктивний – для аналізу й узагальнення інформації з тематики дослідження; прогнозування та синтезу застосовувались в ході формулювання висновків.

Дослідження базується на аналізі нормативно-правових актів та статистичних даних і праць вітчизняних науковців та аналітиків, які досліджували дану проблематику.

Результати і обговорення. Російська збройна агресія проти України завдала масштабних збитків гуманітарній сфері країни: внаслідок обстрілів, ракетних та бомбових ударів пошкоджено понад 1,4 тис. медичних закладів, з яких 177 зруйновано [1], постраждали понад 3,2 тис. закладів освіти, 260 з яких зруйновано [2]. Крім того, зруйновані та пошкоджені 119 об'єктів культурної спадщини (21 пам'ятка національного значення, 91 – місцевого значення та 7 – щойно виявлених об'єктів культурної спадщини) [3], а також зазнали збитків майже 1,5 тис. об'єктів культурної інфраструктури, з яких зруйновані 523 [4]. Зазначена статистика є яскравим підтвердженням планомірного знищення військами країни-агресора об'єктів гуманітарної інфраструктури України. Крім того, гуманітарна катастрофа, спричинена окупацією, негативно позначається на майбутньому української нації – ді-

тях та молоді, які фактично втрачають можливість здобуття нормальної освіти і налагодження повноцінного життя в майбутньому [5, с. 56].

В зарубіжних країнах одним з наслідків зазначеної збройної агресії став перегляд програмних безпекових документів в бік забезпечення гуманітарної безпеки та протидії гібридним загрозам у гуманітарній сфері. Так, у вступі Стратегії національної безпеки США відзначаються консолідаційна та національно-ідентифікаційна функції історії, культури, переконань та принципів, а в описі та переліку пріоритетних дій кожного з так званих «стовпів» (pillars) національної безпеки згадуються гуманітарні питання: освіти та науки, культури та культурної спадщини, релігії, цінностей тощо; підкреслюється роль державної науково-інноваційної політики, забезпечення сучасної STEM-освіти та захисту інноваційної бази національної безпеки для забезпечення економічного добробуту [6, с. 4].

У Стратегії національної безпеки Республіки Польща серед інтересів національної безпеки визначено збереження національної ідентичності та культурної спадщини; забезпечення безпечних умов для розвитку людського та соціального капіталу; створення безпечних умов для духовного та матеріального розвитку нації, надання нематеріальної підтримки системі національної безпеки; освіта, медіа, культурна та історична політика визначаються як чинники безпеки, а також мова йде про безпекові аспекти наукової політики [6, с. 4].

В Україні у засадничих безпекових нормативно-правових актах [зокрема, 7-8], незважаючи на десятий рік протидії російському вторгненню, відсутнє належне представлення гуманітарної проблематики, що призводить до хибного сприйняття гуманітарної сфери як «другорядного» чинника, до її невіправдано звуженого розуміння (як пов'язаної виключно з наданням гуманітарної допомоги або з питаннями міжнародного гуманітарного права) [5, с. 1-2]. І це при тому, що гуманітарні питання охоплюють такі напрями, як розвиток науки, культури, освіти, охорони здоров'я, етнопатриотичних та релігійних відносин, мовної, інформаційної, екологічної та молодіжної політики, які, у свою чергу, створюють застави для подальшої консолідації суспільства, утвердження української національної ідентичності, покращення соціально-економічного розвитку держави, підвищення рівня людського капіталу [5, с. 5]. В умовах повоєнної відбудови України ці напрямки не повинні залишитися другорядними.

Аналіз праць вітчизняних науковців [5-6; 9-10] дозволяє визначити основні напрями забезпечення державної політики у гуманітарній сфері для забезпечення гуманітарної безпеки держави в умовах повоєнної відбудови України.

Так, освітня політика має бути спрямована на покращення якості людського капіталу в Україні шляхом модернізації освітньої системи, зокрема приведення освітніх стандартів до потреб суспільного розвитку, оновлення професійно орієнтованих програм відповідно до потреб ринку праці, урахування під час підготовки навчальних програм зростаючого попиту на сучасному ринку праці на «м'які» навички (універсальні компетенції), впровадження в освітній процес інноваційних навчальних компонентів; розвиток комп'ютерної та медіаграмотності, формування цифрових навичок; здатність постійно навчатися та швидко опановувати нові знання, вміння та навички; формування і зміцнення національної ідентичності через навчальні дисципліни соціогуманітарного циклу [5, с. 59; 9, с. 230].

Мовна політика має бути спрямована на створення умов для компетентного, вільного володіння українською мовою усіма громадянами, забезпечення функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; збереження мовного середовища корінних народів та національних меншин; заохочення всіх українців до вдосконалення мовних навичок і вивчення іноземних мов й активного застосування усіх освоєних мов протягом життя [10].

Культурна політика має бути зосереджена на запровадженні сучасних управлінських практик, які сприятимуть забезпеченню культурного різноманіття, спрямованого на розвиток українських культурно-креативних індустрій та примусять ринкові сили працювати на збереження, збагачення і поширення української культури; на зміні ставлення державної влади до культури – з упередженості до хронічного реципієнта коштів та прагнення підпорядкувати культурні організації партикулярним інтересам на цілеспрямований розвиток творчого людського потенціалу, зростання престижу митця в суспільстві та партнерство у креативних проєктах, які роблять внесок у зміцнення національної єдності та міжнародний авторитет України і полегшують її входження у європейський та глобальний культурний контекст [5, с. 36; 10].

Політика національної пам'яті має бути спрямована на формування сприятливого суспільного та медійного середовища на критичне осмислення далекого і близького минулого, унеможливлення ви-

користання комплексів національної меншовартості або величі й винятковості у зовнішній та внутрішній політиці, порозуміння з європейськими сусідами, збереження, вшанування та поширення пам'яті про боротьбу українців за свободу, протистояння людиноненависницьким, імперським режимам [10].

Політика у сфері державно-церковних відносин має базуватись на принципах верховенства права, світськості та нейтралітету як базових для забезпечення свободи совісті та свободи релігії, гарантувати рівність усіх віруючих перед законом, забезпечувати безпеку громадян та захист від деструктивного впливу під прикриттям релігійної діяльності, проникнення в український суспільний простір імперського проєкту «руського міра», сприяти поширенню у суспільстві критичного сприйняття релігійних доктрин та толерантного ставлення до всіх конфесій [5, с. 102; 10].

Політика у сфері етнонаціональних відносин має забезпечувати активну участь національних меншин у суспільно-політичному і культурному житті країни та врахування інтересів національних меншин у рамках реформи децентралізації державної влади та на рівні управління життєдіяльністю об'єднаних територіальних громад, що сприятиме суспільній інтеграції [5, с. 93-94].

Державна політика в молодіжній сфері має бути спрямована на підтримку програм патріотичного виховання, зміцнення національної та громадянської ідентичності, правової та політичної культури української молоді, розроблення та реалізацію комплексних заходів державного економічного стимулювання молоді, а також популяризацію здорового способу життя та спорту, заохочення молодіжної науково-технологічної творчості та міжнародної молодіжної співпраці, оскільки все це має істотне значення для збереження людського капіталу та досягнення національної згуртованості [5, с. 110-111].

Проте усе це є можливим лише за умов успішного соціально-політичного та економічного реформування та розвитку України в умовах повоєнної відбудови країни.

Висновки. Проведене дослідження дозволило дійти висновку, що гуманітарна безпека, як невід'ємна складова національної безпеки, має бути відображена у засадничих безпекових нормативно-правових актах. Аналіз праць вітчизняних науковців та аналітиків дозволив виокремити основні напрями забезпечення державної політики у гуманітарній сфері для забезпечення гуманітарної безпеки держави і констатувати, що в умовах повоєнної відбудови країни їй має бути приділено достатньо уваги для відновлення та подальшого прогресивного розвитку України.

Список використаних джерел

1. У МОЗ назвали кількість зруйнованих медзакладів внаслідок повномасштабного вторгнення. *Волинські новини*. 2023. 8 травня. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/u-moz-nazvaly-kilkist-zruynovanykh-medzakladiv-vnaslidok-povnomasshtabnoho-vtorhnennia/> (дата звернення 23.05.2023)
2. Освіта під загрозою. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://saveschools.in.ua/> (дата звернення 23.05.2023)
3. В Україні порахували, скільки об'єктів культурної спадщини пошкодила чи зруйнувала російська армія. *Проект «Культура читання і мистецтво книговидання»*. URL: <https://chytomo.com/v-ukraini-porakhuvaly-skilky-ob-iektiv-kulturnoi-spadshchyny-poshkodyla-chy-zrujnuvala-rosijska-armiia/> (дата звернення 23.05.2023)
4. Міністерство культури та інформаційної політики України : офіц. сайт. URL: <https://mkip.gov.ua/news/9125.html> (дата звернення 23.05.2023)
5. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга) : аналіт. доп. / [Сінайко О. О.(кер. авт. кол.), Тищенко Ю. А., Каплан Ю. Б., Михайлова О. Ю., Валевський О. Л. та ін.] ; за заг. ред. Ю. Б. Каплан, Ю.А. Тищенко. Київ : НІСД, 2020. 126 с.
6. Зубченко С. О. Гуманітарна складова у стратегічних документах із національної безпеки України: аналіт. Записка. Серія «Гуманітарний розвиток». № 3. 2019. 5 с.
7. Про національну безпеку : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 23.05.2023)
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення 23.05.2023)
9. Феномен безпеки: соціально-гуманітарні виміри / за заг. наук. редакцією Віталія Мудракова. Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2022. 332 с.
10. Бачення України: реформування та відновлення соціально-гуманітарної сфери у перспективі 2030 року. *UAREform*. URL: <https://uareforms.org/reforms/Vision-of-Ukraine-2030> (дата звернення 23.05.2023)

Олег Панченко,

доктор наук з державного управління, доктор медичних наук, доктор філософії, професор, заслужений лікар України, генеральний директор Державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України», президент Громадської організації «Всеукраїнська професійна психіатрична ліга»

Валерій Гнатенко,

доктор наук з державного управління, народний депутат України, член Комітету з питань бюджету Верховної Ради України

Oleg Panchenko,

Doctor of Public Administration, Doctor of Medical Science, Doctor of Philosophy, Professor, Honorable Doctor of Ukraine, General Director of the State Institution "Scientific-Practical Medical Rehabilitation and Diagnostic Centre of the Ukrainian Ministry of Health of Ukraine", President of Non-Governmental Organization "Ukrainian National Professional Psychiatric League"

Valeriy Hnatenko,

Doctor of Public Administration, People's Deputy of Ukraine, Member of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on issues of budget

УДК: 004.056:159.9:61:616-053:616.85;616.89

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ

INFORMATION SECURITY IN THE MODERN DIMENSION

Вступ. Формування інформаційного середовища є закономірним етапом еволюції сучасного суспільства, що характеризується, в першу чергу, масштабним впровадженням інформаційних технологій і розвитком глобального інформаційного простору [4, 6, 8]. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується широкомасштабним впровадженням інформаційних та комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності суспільства, лавиноподібним зростанням інформаційних ресурсів, появою та розвитком нових форм та видів віртуалізації та електронної взаємодії. Зворотною стороною цих процесів є виникнення нових факторів ризику та загроз інформаційній безпеці особистості, суспільства та держави. Так перед людиною розгорнулися всі масштаби проблем інформаційної безпеки – протиріччя між наданими можливостями інформаційних технологій, з одного боку, і негативними ефектами, небезпеками, ризиками їх застосування в деструктивних цілях щодо особистості, суспільства, держави.

Сьогоднішньою реальністю стають інформаційна та гібридна війна, у ході яких виникають тенденції, що несуть небезпеку існуванню не лише суспільних відносин, а й самій державі [2, 5, 9]. Це змушує протидіяти через різні державні та громадські інститути загрозам інформаційної безпеки. З цією метою формується відповідне сучасним вимогам правове забезпечення, регламентується застосування видів та засобів організаційного забезпечення інформаційної безпеки, адекватного актуальному рівню загроз, організується підготовка у сфері забезпечення інформаційної безпеки, проводяться наукові дослідження.

Попри значну увагу вчених та практиків до проблеми інформаційної безпеки, динаміка світового розвитку ставить нові проблеми, що потребують невідкладної уваги до їх розгляду та вирішення. Забезпечення безпеки результатів використання інформаційних технологій, усунення інформаційних небезпек і ризиків в рамках стратегії інформаційної безпеки стають стратегічною проблемою світового суспільства [3, 10]. Актуальність вивчення нових форм безпеки загалом, та інформаційної безпеки зокрема, обумовлена насамперед складністю та суперечливістю сучасних процесів трансформації геополітичного та гео економічного простору, кардинальними суспільно-політичними та соціально-економічними змінами в умовах глобальної та локальної турбулентності, що впливають на міжнародну, національну, суспільну та особистісну безпеку [1, 7].

Мета роботи. Розширення детермінантних кордонів феномену інформаційної безпеки та визначення напрямків вдосконалення механізмів її забезпечення у динамічній системі суспільних відносин та державного управління.

Результати та обговорення. Поняття «безпека» має три смислові наповнення: характеристика стану (статика): відсутність загроз, стабільність, захищеність тощо; здатність протидіяти внутрішнім та зовнішнім загрозам (динаміка); можливість забезпечення сприятливих умов, в яких знаходиться суб'єкт безпеки (наявність ресурсів). У процесі еволюції поняття безпеки розширюється в інституційному аспекті, і в нього вкладається ширше розуміння, ніж стан стабільності та захищеності через відсутність небезпеки, загрози. Концепція безпеки тепер включає наявність інститутів, покликаних забезпечити потреби людини, суспільства, держави у безпеці, гарантувати стабільність нації, громадянського суспільства та людини як суб'єктів безпеки, а також створювати економічні, соціальні, політичні, гуманітарні та інші умови. Фактично йдеться про системне представлення безпеки як соціального, політичного та філософського феномену.

Інформаційна безпека – це стан задоволеності інформаційних потреб особистості, захищеності свідомості та буття від інформаційних загроз, що визначається рівнем реальної чи потенційної шкоди, заподіяної внаслідок деструктивного інформаційного впливу чи порушення безпеки інформації. Гуманітарна сутність інформаційної безпеки може трактуватися як безпечне буття людини стосовно інформації взагалі, а конкретно – як захищеність людини в суспільстві, в якому виробництво, споживання та використання інформації стає переважною формою суспільного буття. Слід зазначити, що, з погляду гуманітарного підходу, справжня і повна інформаційна безпека суспільства і держави не може бути досягнута, якщо не забезпечується інформаційна безпека людини як особистості та громадянина. Безпека буття конкретної людини є основою національної безпеки та умовою безпеки соціуму.

Суспільство створило інформаційну екосистему, у якій інформація дедалі більше передається через цифрові пристрої та соціальні мережі (як технічні, так і особисті). В сучасних техногенних умовах життєві потреби людини суттєво змінилися та розширилися, зріс попит на безпечну життєдіяльність та інформаційно-психологічний комфорт для особистісної реалізації. Володіння інформацією є однією з основних потреб особистості, без неї неможливе формування та існування індивідуальної свідомості, оскільки сучасна людина живе в епоху турбулентного розвитку інформаційних технологій та постійного інформаційно-психологічного впливу на особистість, суспільство та державу. Із метою забезпечення інформаційної безпеки необхідно здійснювати постійний контроль та аналіз усіх джерел підвищеного інформаційного ризику, заздалегідь прогнозувати процеси їх прояву та оперативно відпрацьовувати адекватні контрзаходи для запобігання або мінімізації небажаних наслідків.

Деструктивний інформаційний вплив є загрозою психічному здоров'ю, життєвим настановам особистості, ведучи до порушення світогляду та десоціалізації. У кризових умовах до інформаційного додається ще й економічний чинник, що наносить психологічний дискомфорт як окремії особистості, так і всій країні. У силу цих обставин, психічне здоров'я людини має першорядне значення, і на його підтримку мають бути спрямовані всі існуючі способи, нові наукові дослідження та організаційні форми.

Сторони, що конкурують, все частіше застосовують не правові методи вирішення спорів, а інші засоби комплексного впливу на розвиток кризової ситуації у своїх інтересах, приховуючи при цьому свою участь у протистоянні. Узагальненим поняттям для визначення нової форми протиборства стало «гібридна війна – приховані агресивні дії, що йдуть всупереч із нормами міжнародного права». Гібридну війну відрізняє те, що вона містить одне правило – жодних правил. Головною і керуючою складовою гібридної війни є інформаційна, яка, маючи давню історію, нині набуває нової, модифікованої форми й постає у вигляді мережевої війни. Головна загроза мережевої війни – змінити вектор громадської думки шляхом масованого інформаційного впливу на морально-психологічний стан населення та керівництва.

Можна стверджувати, що на території України зараз триває «гаряча» фаза гібридної війни. Щоб не допустити програшу, увесь цивілізований світ має задіяти комплекс ефективних технологій, у тому числі й гібридних. Першим кроком у подоланні гібридних загроз є розбудова довіри. Надзвичайне значення належить не лише довірі суспільства до держави. Не менш важливою залишається довіра між людьми. В умовах війни важливою задачею є формування довіри до армії.

Інформаційне протиборство в гібридній, інформаційній, мережевій війнах, залучаючи сучасні психотехнології, набуває надзвичайно небезпечного характеру у світовому масштабі, де основними трендами є пропаганда, інформаційний тероризм та дезінформація. Воно стає одним із головних за-

собів у сучасній війні та спрямоване на ослаблення позицій держав, що конкурують, шляхом інформаційного впливу на політичну, дипломатичну, економічну та інші сфери діяльності країни.

Специфічною військовою складовою гібридної війни є проксі-війна. Вона може вестися без відкритого застосування збройних сил і навіть без оголошення війни. Проксі-війна дозволяє приховати власну участь у тому чи іншому військово-політичному конфлікті, запобігти звинуваченням у незаконному втручанні щодо внутрішніх справ держав і уникати заходів у відповідь із боку світової спільноти. Проксі-війна має багатовимірний і багаторівневий характер зі своїми воєнно-політичними та психологічними особливостями. Нинішній турбулентний стан міжнародних відносин потребує відповіді на низку запитань про те, як реагувати на складну динаміку, що спричиняє сучасні проксі-війни.

Загальна інформатизація суспільства, стрімкий розвиток і впровадження у виробничу та соціальну сфери нових технологій, інформаційних засобів, продуктів і послуг, постійне зростання потреб суспільства в інформаційних послугах, формування національних і глобальних інформаційно-комунікаційних систем призвело сьогодні до цифровізації практично всіх сфер економіки, господарської діяльності й соціальної сфери країни. Цифровізація є брандом, що характеризує прогресивний розвиток суспільства. Однак вона, охоплюючи всі сфери життєдіяльності (виробництво, наука, освіта, бізнес, економіка і т.ін.), може стати «загальним благом», коли ні за яких умов не наражає користувачів цих благ на небезпеку, навіть потенційно можливу. Управління інформаційною безпекою за умов цифровізації всіх сфер життєдіяльності суспільства стає особливо актуальним. Обов'язок забезпечення інформаційної безпеки тут покладається на всіх суб'єктів, що функціонують в інформаційній сфері, але ключову роль у проведенні інформаційної політики має відігравати держава в особі відповідних органів державної влади.

Характерною ознакою сучасного інформаційного суспільства є становлення цифрової економіки, яка змінює розуміння і сутність економічної безпеки держави, бізнесу, домогосподарств, приватних осіб, породжує нові загрози та ризики для учасників економічних процесів і зв'язків. У цьому контексті введене поняття «економічна кібербезпека», яка є основою національної безпеки в кібереконічному розрізі.

Високий рівень розвитку кіберпростору й організації кіберзагроз указує на необхідність зміни парадигми стратегії кібербезпеки: вона повинна базуватися не на реагуванні за фактом, а за принципом прогнозування і планування захисту від майбутніх дій кіберзлочинців. Для цього потрібно постійно аналізувати сучасні тренди економічних кіберзагроз.

Кібератаки, що здійснюються державами чи недержавними акторами, здатні посіяти хаос у країні, що стала їхньою мішенню, тому кібератаки мають бути прирівняні до воєнних злочинів.

В умовах інтенсивного розвитку інформаційного суспільства, стрімких процесів глобалізації, суперечливого характеру інформаційного середовища значна увага приділяється такому поняттю, як «інформаційний комфорт». У контексті цього значна увага приділяється психотехнологіям, що дозволяють діагностувати та коригувати психічний і фізичний стан людини шляхом прямого доступу до підсвідомості. Психотехнології, удосконалюючись і набуваючи нових меж в цифровізації, можуть сприяти поліпшенню якості життя населення всієї планети за наявності доброї волі інституцій, відповідальних за її застосування.

Реадаптація до мирного життя – це складний процес, що передбачає високу надійність індивідуальних конституційних психологічних механізмів компенсації та адаптації не тільки учасників бойових дій, а й населення, що постраждало від війни. Криза соціальних та духовних цінностей, падіння матеріального рівня життя та побутова невлаштованість, невпевненість у завтрашньому дні тощо будуть сприяти збільшенню числа особистісних та поведінкових розладів, психічних порушень. Специфіка даної проблеми, її багатогранність та різноманітність соціальних, психологічних, біологічних та медичних умов, проявів визначає багатокomпонентний підхід до її вирішення. Слід наголосити на необхідності та важливості психологічних досліджень для виявлення клініко-психопатологічних особливостей розладів психіки та поведінки в населення та розробки ефективних методів лікування, психосоціальної підтримки, психокорекції та психологічної реабілітації постраждалих.

Превентивні заходи щодо загроз інформаційно-психологічній безпеці ніколи не будуть на 100% ефективними. Тому питання відновлення шкоди психічному здоров'ю людини є і буде злосудним

для теоретичних та емпіричних досліджень із метою вироблення дієвої державної політики щодо організації та практичної реалізації медико-психологічної реабілітаційної й абілітаційної допомоги в умовах війни. Тут мета реабілітації повинна полягати не лише у відновленні працездатності чи порушених функцій, а й у відновленні психологічної цілісності, гідності людини, її соціально-суспільної самостійності, самоактуалізації та мотивації бути здоровим.

Висновки. Інформація набуває статусу одного з найважливіших національних ресурсів, що визначають економічний, науково-технічний і оборонний потенціал країни. Під впливом інформатизації всі сфери життя суспільства отримали нові якості – оперативність, гнучкість і динамічність. В сучасних умовах проблеми інформаційного забезпечення у всіх сферах діяльності по своїй значущості та актуальності перевершують проблеми подальшої інтенсифікації виробництва, які до недавнього часу вважалися одними з головних.

На рівні особистості інформаційна безпека повинна забезпечити захищеність психіки і свідомості людей від небезпечних інформаційних впливів: маніпулювання, пропаганди, дезінформування. На рівні суспільства і держави інформаційна безпека покликана забезпечити захищеність і, як наслідок, стійкість основних сфер життєдіяльності (економіки, науки, сфери державного і військового управління, а також суспільної свідомості) від небезпечних, дестабілізуючих і деструктивних інформаційних впливів.

Система державного управління має передбачати конструктивну взаємодію органів державного управління різних гілок, рівнів та ланок у рамках єдиної методології їхньої спільної діяльності, установленної законодавчо, та єдиного національного інформаційно-економічного простору, що відображає поточну динаміку соціально-економічного середовища та суспільства. В умовах інформаційної економіки інституційний механізм забезпечення економічної стабільності та стійкості повинен включати такі необхідні елементи, як: розробка нових законів, що враховують інтереси всіх категорій суб'єктів інформаційних відносин; забезпечення балансу творчих та обмежувальних законів в інформаційній сфері, інтеграцію країни у світовий правовий простір, врахування сучасного стану вітчизняних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Гнатенко В. С. Державне управління економічною безпекою в системі цифровізації національної безпеки: монографія. К.: КВІЦ. 2021. 332 с.
2. Дубина А. М. Інформаційно-психологічні війни і їх вплив на масову свідомість. Київ: НТУУ «КПІ». 2011. 57 с.
3. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України: Монографія. Одеса: Юридична література. 2003. 472 с.
4. Лисовская Ю. П. Информационная безопасность в современном глобализованном мире. *Вестник БДУ*. 2015. № 2. С. 93–97.
5. Марута Н. О., Маркова М. В. Інформаційно-психологічна війна як новий виклик сучасності: стан проблеми та напрямки її подолання. *Український вісник психоневрології*. 2015. Т. 23, Вип. 3 (84). С. 21–28.
6. Муравська (Якубівська) Ю. Є. Інформаційна безпека суспільства: концептуальний аналіз. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. № 9. С. 289–294.
7. Панченко О. А., Антонов В. Г. Реабілітація як складова державної політики у сфері інформаційно-психологічної безпеки. *Теорія та практика державного управління*. 2020. Вип. 2 (69). С. 8–17.
8. Панченко О. А., Кабанцева А. В., Сердюк І. А. Потреби особистості на інформаційну безпеку. *Публічне урядування*. 2020. № 3 (23). С. 203–214.
9. Панченко О. А. Інформаційна безпека в епоху турбулентності: державно-управлінський аспект: монографія. К.: КВІЦ. 2020. 332 с.
10. Тихомиров О. Забезпечення інформаційної безпеки: теоретико-правовий аспект. *Право України*. 2011. № 4. С. 252–259.

А. Б. Качинський,

радник Секретаря РНБО України на громадських засадах, Рада національної безпеки і оборони України

А. А. Шаповалов,

виконуючий обов'язки керівника Центру протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України,

A. B. Kachynsky,

adviser to the Secretary of the National Security and Defense Council of Ukraine on public grounds, the National Security and Defense Council of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-9642-7006>

A. A. Shapovalov,

acting head of the Center for Combating Disinformation at the National Security and Defense Council of Ukraine

УДК 004.047

СУЧАСНА ПРОПАГАНДА ЯК ЗАСІБ МАНІПУЛЯЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

MODERN PROPAGANDA AS A MEANS OF MANIPULATION IN THE INFORMATION SPACE

Багато науковців заперечують сучасне визначення терміну «пропаганда», вважаючи його складним і посилаючись на неоднозначну поведінку суспільства та соціокультурні відмінності.

Пропаганду досліджує низка дисциплін від – історичних наук до міждисциплінарного системного підходу: історія, журналістика, політична наука, соціологія, психологія, культурні дослідження, етнографія, дослідження колективної пам'яті. Загальним для цих досліджень є те, що вони розглядають пропаганду як різновид комунікації і, що пропаганда є формою комунікації, яка намагається досягти реакції людини й суспільства і сприяє бажаним намірам пропагандиста.

На нашу думку, найбільш придатне визначення терміну «пропаганда» зробили Г. Джоует і В. О'Донел [1]. *Пропаганда – умисна, систематична спроба сформуванню сприйняття, маніпулювати пізнанням і керувати поведінкою для досягнення реакції, що сприяє бажаним намірам пропагандиста.*

Пропагандист для зміни старих переконань або створення нових спирається на старі переконання, які уже існують в умах аудиторії. Переконання є інтерактивним процесом, у якому обидві сторони залежать одна від одної і це передбачає зміну комунікативних ролей. Окремої уваги заслуговує трансактивний процес, коли взаємодіючі сторони формують усталену думку і створюють новий спільний погляд на що-небудь. Можливі три різні форми реакції [2; 3].

Першою формою є *формування реакції*. За допомогою позитивних прикладів пропагандист здійснює спроби викликати реакцію аудиторію, навчаючи її елементам бажаної поведінки.

Другою формою є *посилення реакції*. Якщо в аудиторії вже сформоване позитивне ставлення до предмету, пропагандист нагадує їй про позитивні установки та спонукає її відчувати ще сильніше, демонструючи свої переконання за допомогою певних форм поведінки.

Третьою формою є *зміна реакції*. Цей спосіб вимагає від аудиторії перейти від однієї установки до іншої, перейти від нейтральної позиції до позитивної або негативної, змінити поведінку або прийняти нову.

Важливим терміном практики пропаганди є «якір» – відправна точка для змін. *Якір* – це те, у що уже вірить людина і що буде використовуватися пропагандистом для змін і прищеплення нових поглядів і поведінки аудиторії.

Цінності – це існуючі і незмінні переконання, які є нормативними орієнтирами для поведінки людини. Вони уособлюють поняття концепції або переконання, бажаних кінцевих станів або типів поведінки, що виходять за межі конкретних ситуацій, упорядковані відповідно їх відносної важливості.

Коли люди формують переконання щодо ідей, людей або об'єктів, вони одночасно одночасно набувають настанови до них. Тому настанови є важливим об'єктом пропаганди.

Настанова – це внутрішній стан почуттів або оціночної реакції на ідею, людину або об’єкт, що вже існує в умах членів аудиторії. Настанова є відносно стійкою схильністю до реакції.

Поведінка – це не тільки явне вираження способу життя, але й того, що моделі поведінки є надійними предикторами майбутньої поведінки.

Пропагандист, нагадуючи аудиторії про її поведінку в минулому, що відповідає його бажанням, може закликати дотримуватися такої або подібної моделі поведінки в майбутньому. І навпаки, якщо певна модель поведінки має для нього негативні наслідки, пропагандист може агітувати членів аудиторії уникати негативних наслідків, не дотримуючись такої поведінки. Він також може доносити бажані моделі поведінки.

Групові норми – це переконання, цінності, настанови та поведінка, що властиві членам групи.

Суспільні групи переважно сповідують норми груп, що властиві членам групи. Пропагандисти часто використовують їх як якорі. Різновидом групових норм є референтні групи.

Референтні групи – це групи, якими захоплюються або не люблять не-члени груп і на які ці групи можуть мати позитивний або негативний вплив.

Попри те, що пропаганда отримала негативні ціннісні оцінки, часто під час конфліктів для дотримання безпеки пропагандисти обмежують інформацію: отримувачам пропагандистських повідомлень не радять задавати запитання за межами локалізованої області. Водночас тоталітарні режими пробують заборонити людям отримувати інформацію. Однак інтернет, сучасні цифрові технології для всіх засобів масової інформації поширюють інформацію по всьому світі. На практиці державі важко ізолювати своїх громадян від інформації, відомої решті світу.

Список використаних джерел

1. Джоуэт Г., О’Доннел В. Пропаганда и убеждение Пер. с англ. О.И. Ткаченко. Харьков: “Гуманитарный центр”, 2021. 496 с.
2. Лайнбарджер П.М.Э. Психологическая война. Теория и практика обработки массового сознания Пер. с англ. Е.В. Ламановой. Москва: ЗАО Центрполиграф, 2013. 445 с.
3. Качинський А.Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень. Київ: НІСД, 2013, 104 с.

Євгеній Таран,

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Микола Попов,

магістр державного управління Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Yevhenii Taran,

*PhD in Political Science, Associate Professor of Global and National Security Department, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-1822-6978>*

Mykola Popov,

Master of Public Administration, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

УДК 321.01

ФОРМУВАННЯ НОВИХ ЦЕНТРІВ ВПЛИВУ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПОРЯДКУ

THE FORMATION OF NEW CENTERS OF INFLUENCE IN THE CONDITIONS OF THE FORMATION OF A NEW WORLD ORDER

Вступ. Події початку XXI століття свідчать не лише про руйнацію старої системи світоустрою, але й про необхідність побудови нової системи світового порядку, яка б відповідала вимогам сучасного суспільства і його основним характеристикам – глобалізації та інформатизації.

Руйнування двополярної системи світу та її трансформація в однополярну або багатополарну, стало причиною великих конфліктів в світі, що говорить про неефективність сучасної світової системи світоустрою. На перші ролі виходять такі центри впливу, які ще кілька десятиліть тому не могли претендувати на світове лідерство, але прискорений економічний розвиток та послаблення традиційних центрів впливу вивели певні країни на лідерські міжнародні позиції в світі, що говорить про перспективи найближчого переформатування світової системи світоустрою та встановлення певних правил поведінки за якими буде жити світ у найближчій перспективі.

Мета роботи полягає в аналізі світових систем світоустрою та визначенні перспектив формування нових центрів впливу в умовах становлення нового світового порядку.

Результати і обговорення. На початку необхідно проаналізувати історію, що відбувалася у попередні роки і століття та зрозуміти як формувалися системи світового порядку.

Вважається, що чи не найпершою системою, яка стала основою формування тодішнього світового порядку була Вестфальська система.

Дана система була сформована після Тридцятилітньої війни, де стало зрозуміло, що багаторічна війна принесла велику руїну, вичерпала ресурси країн та знизила їх економічні можливості.

Якщо подивитися на результати, то з одного боку були вироблені певні правила визнання держав, їх суверенітету, участі держав у міжнародних справах, а з іншого боку, стався так-званий, «перерозподіл» світу або територій. Тобто, до одних країн відійшли одні території, а до інших – інші. При цьому, були визначені основні центри сили. Це робилося з тією метою, що усі потенційні конфлікти повинні були вирішуватися мирним шляхом через домовленості.

Отже, укладання Вестфальського миру за підсумками Тридцятирічної війни заклало основи тодішнього світового порядку. При цьому під словом «світовий» варто розуміти передусім європейський порядок, оскільки дана система мало стосувалася інших регіонів світу. Даний світовий порядок був побудований на державно-центристських принципах, і національна держава стала основною умовою створення світового порядку. Таким чином, фундаментальною основою Вестфальської системи вважалися ідеї та принципи національного суверенітету. Завдяки цьому національні держави

Європи стали незалежними у проведенні внутрішньої політики в межах своїх національних кордонів, і всі були рівноправними. І, звичайно, суверенітет раз і назавжди закріпив невтручання європейських держав у внутрішні справи одна одної. Ось через це ні в XVII, ні в XVIII, ні в XIX століттях жодна держава не вважала для себе можливим втручатися у внутрішні справи інших держав, навіть якщо в них відверто і масово порушувалися права людини [3, с. 46].

Така стабільність тривала до наполеонівських війн. Після їх закінчення було проведено Віденський конгрес (1814 – 1815 рр) [1, с. 611].

Особливістю Віденського світопорядку стало те, що він встановив нове розміщення політичних сил та географічних сфер впливу у повоєнній Європі.

Відтоді почалася епоха «Європейського концерту», який будувався на загальній згоді великих держав: Австрії, Британії, Пруссії, Росії та Франції.

Дана система розпалася з початком Першої світової війни, яка завершилася розпадом кількох імперій та зміною політичних режимів в ряді країн. Разом з тим, було створено Лігу націй – інститут, який був націлений на підтримку світового порядку і недопущення дестабілізації міжнародної системи з волі одного з її елементів [3, с. 47].

При цьому, світ поступово перестав бути євроцентриським, а міжнародна система починає перетворюватися на глобальну.

Оскільки інтереси держав стали стояти вище за інтереси і правила, які сформовані міжнародними організаціями, даний світовий порядок виявився недостатньо ефективним, що вилилося у II Світову війну.

Після II світової війни світ став біполярним. На світовій арені почали свою боротьбу дві ідеологічні системи – капіталістична і соціалістична, а для воєнного стримування одне одного було створено НАТО та Організацію Варшавського договору.

Після розпаду СРСР світовий порядок характеризувався або монополярністю або багатополарністю. Більшість дослідників сходяться на тому, що це все ж таки був однополярний світ, де переважала домінуюча роль США у багатьох сферах буття – економіці, політиці, військовій справі, науці, новітніх технологіях, культурі тощо. Таким набором лідерських якостей, якими володіли США, нема в жодній країні у світі.

Наразі, ми можемо спостерігати, що «ера централізованого глобалізму добігає кінця». Причина цьому – поширення сучасної цивілізації по всьому світу, що підриває розрив у могутності та влади між центром і периферією. Підйом країн, наприклад Китаю, є символом цього процесу.

З 2010 років незважаючи на велике бажання Росії бути другим центром сили на протиположному США, все ж більшість дослідників погоджуються з тим, що місце другого глобального гравця посідає Китай, витіснивши Росію. Перш за все, внаслідок свого стрімкого прискорення. Сьогодні США та Китай відіграють вирішальні ролі у формуванні та управлінні світовими процесами.

Підсумком цього процесу може бути завершення західної гегемонізації, що тривала до першої чверті XXI ст.

Світ переходить від епохи централізованого глобалізму до епохи децентралізованого глобалізму, де домінування в сучасному світі однієї держави чи групи держав стає важким.

Ця ситуація продовжуватиметься якщо система розширюватиметься і буде ставати менш західною.

В основі нових міжнародних відносин буде знаходитись децентралізований глобалізм, де буде кілька великих держав і багато регіональних держав.

Якщо донедавна в сучасному світі домінував лише один Євроатлантичний центр сили, то зараз окремі великі держави починають претендувати на статус полюсів у різних сегментах існуючої системи.

Сьогодні США і Китай відіграють вирішальні ролі у формуванні та управлінні світовими процесами. Тобто, можемо спостерігати, що виокремлюється два центри протистоянь (європейський і азійсько-тихоокеанський) за участю двох головних акторів США та Китаю. США та Китай бачать в майбутньому лише двополярний світ. Двополярний світ, як вони сподіваються, буде без війни [2, с. 34-35]. Особливе місце тут відводиться азійському регіону, який сьогодні стає одним з головних центрів впливу.

Висновки. Падіння старих геополітичних структур і формування нових центрів супроводжується зміною балансу сил і зміцненням економічного потенціалу Азійсько-Тихоокеанського регіону. Як вважає більшість дослідників, саме в цьому регіоні складається особлива структура, яка в найближчому майбутньому, при збереженні певних тенденцій, може мати істотний вплив на розстановку світових сил і, навіть, змінити баланс інтересів на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Аношина Н-Т.Ю. Гарантії міжнародного правопорядку моделі Віденського конгресу 1814-1815 рр. Держава і право. 2009. Вип. 44. С. 610-613
2. Панфілов О. Ю., Оніпценко П. М. Сучасний двополярний світ: діалектика становлення. Україна в умовах формування нового світового порядку : зб. матеріалів XXXV Харків. політол. читань (м. Харків, 28 квіт. 2023 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Харків. асоц. політологів. – Харків : Право, 2023. – 152 с., с. 34-35
3. Требін М.П. Турбулентність сучасного світового порядку. Україна в умовах формування нового світового порядку : зб. матеріалів XXXV Харків. політол. читань (м. Харків, 28 квіт. 2023 р.) / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Харків. асоц. політологів. – Харків : Право, 2023. – 152 с., с. 47

Павло Кононенко,

аспірант 3 року навчання, спеціальність «Публічне управління та адміністрування», Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Pavlo Kononenko,

*postgraduate student, 3rd year of study, specialty «Public administration», the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0002-8195-8469>*

Науковий керівник: Лілія Григорович, кандидат філософських наук, асистент кафедри парламентаризму Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 324

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

TRANSFORMATION OF ELECTORAL LEGISLATION: THE EUROPEAN EXPERIENCE

На сьогодні Україна переживає трансформаційні процеси у виборчому процесі після внесення змін у Виборчому кодексі України та інших нормативно-правових актах. В даному процесі корисним є досвід країн-членів ЄС щодо реалізації виборчого законодавства.

У всіх державах-членах ЄС основні засади підготовки та проведення виборів визначено на конституційному рівні. При цьому обсяг відповідного конституційного регулювання є неоднаковим і визначається декількома чинниками, перш за все – внутрішньополітичною ситуацією в державі, яка існувала на момент прийняття відповідних основних законів, та демократичними процесами, які відбувалися на європейському континенті після Другої світової війни [1].

Аналіз положень основних законів держав-членів Європейського Союзу дозволяє виявити певні засади регулювання виборів, які є характерними для більшості країн ЄС. Так, практично в усіх Конституціях: а) закріплено принципи загального, рівного, прямого виборчого права та таємного голосування; б) визначено вік, з якого виникає право обирати та бути обраним до органів державної влади; в) визначено коло суб'єктів активного та пасивного виборчого права на загальнодержавних виборах, загальні підстави обмеження виборчих прав; г) визначено виборчу систему, за якою обирається глава держави і загальні риси виборчої системи, за якою формується парламент [2; 4].

Основними нормативно-правовими актами, які регулюють порядок підготовки та проведення виборів в країнах ЄС, є спеціальні закони про вибори. В окремих державах такими актами регламентується порядок підготовки та проведення всіх виборів – від мерів і представницьких органів самоврядування до загальнодержавних виборів. Загалом, таких країн в усьому ЄС лише 6 – Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія, Франція і Швеція. В деяких країнах кодифікація законодавства є неможливою в принципі. До них слід віднести держави ЄС з федеративним державним устроєм, в яких врегулювання процедури підготовки і проведення місцевих виборів віднесено до компетенції представницьких органів суб'єктів федерації (наприклад, Австрія і Німеччина). В деяких країнах кодифікація не проводиться у зв'язку із загальною несистематизованістю законодавства [2; 3].

Натомість набагато більше уваги європейський законодавець на сьогодні приділяє питанням забезпечення прозорості партійних фінансів і фінансування виборчих кампаній, захисту інтересів національних меншин у виборчому процесі, забезпеченню можливості проголосувати всім особам, які мають активне виборче право, незалежно від місця перебування у день голосування. В окремих державах ЄС відносини, пов'язані з формуванням виборчих фондів, використанням їхніх коштів і звітністю, регулюються самими виборчими законами, в той час як в багатьох інших країнах вони є предметом регулювання спеціальних і досить конкретизованих законів (приміром, у Латвії, Португалії). Прагнення законодавця детально врегулювати відносини, пов'язані з фінансуванням вибор-

чих кампаній, пояснюється двома основними причинами. По-перше, – необхідністю відшкодування з державного бюджету витрат на виборчу кампанію – у тих країнах, де відповідне відшкодування здійснюється, по-друге – необхідністю запобігання тіньовому впливу на партії-переможниці виборів з боку суб’єктів, не без фінансової підтримки яких ця перемога стала можливою. Загалом, тенденція до посилення прозорості фінансування виборчого процесу є однією з важливих сучасних тенденцій розвитку виборчого законодавства країн ЄС [1; 4].

Практично в усіх державах, які мають писані Конституції, на конституційному рівні закріплено принципи загального, рівного, прямого виборчого права та таємного голосування; визначено вік, з якого виникає право обирати та бути обраним до органів державної влади; визначено коло суб’єктів активного та пасивного виборчого права на загальнодержавних виборах, загальні підстави обмеження виборчих прав. У 16 з 25 країн-членів ЄС на конституційному рівні передбачено застосування на парламентських виборах пропорційної виборчої системи [1].

Виборче законодавство країн-членів ЄС загалом залишається некодифікованим. В основному це пояснюється особливостями правової системи, законодавчого процесу і нормотворчої техніки, постійним ускладненням суспільних відносин, які потребують правового регулювання; в окремих країнах – також загальною нестабільністю правової системи (більшість нових країн(членів ЄС)). Проте у тих державах, де кодифікація виборчого законодавства з певних причин не відбулася, принципів розбіжностей у регулюванні підготовки як загальнодержавних, так і місцевих виборів немає – правове регулювання є уніфікованим і його особливості зумовлюються виключно специфікою відповідних виборів.

У більшості країн ЄС виборчі закони не потребують особливої процедури прийняття, однак в 5 країнах внесення змін до виборчих законів потребує схвалення кваліфікованою більшістю голосів (2/3 від складу парламенту або кожної його палати) [2; 3].

Основні тенденції для розвитку виборчого законодавства, що є корисними для реалізації в Україні: забезпечення можливості реалізувати активне виборче право незалежно від місця перебування виборця; забезпечення представництва жінок і національних меншин в процесі формування виборчих органів; забезпечення прозорості фінансування виборчих кампаній і діяльності партій в цілому; надання активного і пасивного виборчого права на місцевих виборах всім іноземним громадянам.

Список використаних джерел

1. *Вибори в Європейському Союзі / За ред. Ковриженка Д. С.;* Лабораторія законодавчих ініціатив. К.: ФАДА, ЛТД, 2006. 156 с.
2. *Парламентські вибори в Європейському Союзі / Ковриженко Д. С., Котляр Д. М., Євгенєва А. М., Асланян Г. П., Замніус В. М. К.:* Міленіум, 2002. 116 с.
3. *Яковюк В. І. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз. Х.:* Право. 2013. 760 с.
4. *Hannan E. Audit of institutional structures and electoral systems at local level in six EU members states. 11 p.*

Оксана Когут,

аспірантка кафедри публічної політики Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oksana Kohut,

postgraduate student of the Department of Public Policy of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0026275-2043>

Науковий керівник: Ірина Алексєєнко, доктор політичних наук, професор, професор кафедри публічної політики, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 328.34

ПОВОЄННА ВІДБУДОВА УКРАЇНИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE: POLITICAL AND LEGAL PECULARITIES

Вступ. Сучасна Україна зіткнулася з кількома викликами у різних сферах внаслідок активних та кривавих воєнних дій. Введення воєнного стану як особливого правового режиму спричинило у 2022 році ряд суттєвих та важливих змін у соціальному та економічному житті України.

Мета роботи. Завдяки правильним методам управління та введенням адаптаційної політики керівництвом України під час війни на рівні виконавчої, законодавчої та судової влади як на місцевому, так і на національному рівнях вдалося зберегти українську ідентичність та протистояти воєнним діям та агресії у різних сферах з боку ворога. Для вдалої реалізації плану повоєнної відбудови України, а також покращенню соціально-економічного становища населення виникає необхідність вивчення національної політики державного управління в умовах воєнного стану, починаючи з 2022 року, а також враховуючи перспективи європейської інтеграції, зважаючи на набуття у 2022 році Україною офіційного статусу кандидата в члени ЄС, що є метою цієї наукової роботи.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети необхідно використати низку наукових методів, зокрема:

- 1) порівняльно-історичний, який дасть можливість порівняти вплив різних політичних та соціально-економічних чинників державної політики на правові процедури формування державної політики в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови, враховуючи її особливості;
- 2) формально-логічний, що дозволить виявити проблеми, а також сформувані оптимальні шляхи їх вирішення у сфері повоєнної відбудови під час інтеграції до ЄС (або ж членства в ЄС);
- 3) синтез, за допомогою якого здійснюватиметься пошук і відбір необхідної для аналізу інформації;
- 5) узагальнення, яке дозволить зробити відповідні висновки щодо досліджуваної тематики;
- 6) статистичний, на основі якого будуть узагальнені відповідні дані, а також зроблені практичні висновки та надані відповідні рекомендації органам державної влади.

Варто також принагідно зазначити, що досліджувана тематика вимагає аналізу як національного законодавства, так і міжнародних актів із зазначеного питання, а також дослідницьких статей, монографій вітчизняних та іноземних науковців.

Результати і обговорення. Досліджуване питання вимагає ретельного вивчення конституційного законодавства, яке було проаналізовано у ході підготовки цієї наукової роботи. Варто наголосити, що Конституція України передбачає можливість обмеження певних прав та свобод людини і громадянина, але основоположні права та свободи повинні гарантуватися державою навіть в умовах надзвичайного або воєнного стану. У даному контексті для деталізації даного аспекту з юридичної точки зору вважаємо за доцільне навести положення статті 64 Основного Закону України (Конституції України). Зокрема, умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права

і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [2].

Ще одним суттєвим аспектом з політико-правової точки зору є повноваження українського парламенту як єдиного законодавчого органу. Так, частина третя статті 83 Конституції України чітко визначає, що у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України під час дії воєнного чи надзвичайного стану її повноваження продовжуються до дня першого засідання першої сесії Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного чи надзвичайного стану [2].

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що до скасування воєнного стану повноваження Верховної Ради України поточного скликання залишаються чинними. З одного боку, це призводить до сталості в прийнятті управлінських рішень, а також відповідного законодавства, зумовленого воєнним станом, а з іншого боку, народні депутати України повинні бути готові до неоднозначності та викликів, які можуть спіткати у період активних бойових дій.

Висновки. Таким чином, доцільно підсумувати, що чинне українське законодавство має низку особливостей щодо державної політики, а також законотворчої діяльності в умовах особливого правового режиму: воєнного або надзвичайного стану. Поточне становище вимагає від українського парламенту як єдиного законодавчого органу, Президента України як глави держави, а також Кабінету Міністрів України як центрального органу виконавчої влади спільного погодження та координації під час прийняття ключових політичних рішень, а також повноцінного дотримання ключових принципів належного врядування. Йдеться, зокрема, про принцип верховенства права, прозорість, принцип інноваційності та відкритості до змін, які набули особливого значення та актуальності в контексті активних бойових дій з різною локалізацією та частотою.

Іншим важливим підсумком дослідження є необхідність напрацювання спільного покрокового плану повоєнної відбудови України у різних сферах, адже кожна галузь суспільного життя зазнала та, на превеликий жаль, продовжує зазнавати часткових або повних пошкоджень і руйнувань. З огляду на зазначене вбачається за необхідне створити відповідні нормативні акти, які б в залежності від наявного фінансування, часових та ресурсних можливостей регулювали б питання відновлення ключових об'єктів України, а також побудову нових.

Список використаних джерел

1. Козюбра М. Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість правосуддя. Вісник Верховного Суду України. 2017. № 3.
2. Конституція України, Основний Закон України, вд-во «Думка», К., 2021, 38с.
3. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: Підручник. - К.: Правова єдність, 2010. - 432 с.
4. Совгиря О. В. Конституційно-процесуальне право України: навч. посіб. / О.В.Совгиря. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 536 с.
5. Rotunda, Ronald D, and John E. Nowak. Principles of Constitutional Law, 2016. P. 58.

Igor Stark,

студент Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ihor Stark,

is a student of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko Kyiv National University

<https://orcid.org/0009-0007-4612-7401>

Науковий керівник: Лариса Шипілова, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 351:336.1:338.2

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

STATE-MANAGEMENT MECHANISMS FOR COUNTERACTING THE DESTABILIZATION OF THE SOCIO-POLITICAL SYSTEM OF UKRAINE

Вступ. Повномасштабна війна, яку розв'язала російська федерація на теренах вільної та незалежної України, спровокувала негативні зміни в різних сферах суспільного життя. Цей фактор спричинив глобальну переоцінку загальнолюдських цінностей, суперечності суспільно-економічного розвитку, що підриває в свою чергу значно підриває стабільність в людських відносинах. Тому дестабілізація суспільно-політичної системи України на сьогодні є величезною загрозою для розвитку різних сфер суспільного життя, збереження власної єдності та незалежності. Нашій державі випало пройти важливе випробування, оскільки в умовах війни, кризи необхідно будь-яким чином зберегти належне функціонування механізму держави, реалізації людських прав та виявлення, попередження та запобігання загроз дестабілізації політичної системи.

Метою роботи є розкриття сутності державно-управлінських механізмів щодо протидії дестабілізації суспільно-політичної системи України під час повномасштабної війни російської федерації проти України.

Матеріали і методи. Питання дестабілізації державно-управлінських механізмів суспільно-політичної системи України почало набувати особливої актуальності після збройного вторгнення російської федерації на територію вільної України у 2014 році, та набуло особливої гостроти після початку повномасштабної війни з 24 лютого 2022 року.

При дослідженні даного питання аналізувалися погляди Копана О. В. щодо дестабілізації соціально-політичної системи; Давиденко О. Г. по діяльності держави у сфері протидії загрозам суспільно-політичній стабільності; Орел М. Г. щодо стратегічних рішень у сфері діяльності держави; Балан М. І. по засадах забезпечення суспільно-політичної стабільності.

При написанні широко використовувався синергетичний метод, який дав можливість врахувати всі аспекти зазначеної проблематики, визначити взаємозв'язки між різними процесами дестабілізації та факторами, які впливають на них безпосередньо. Окрім нього було вжито герменевтичний метод, котрий допоміг провести аналіз наукових джерел з даної тематики; порівняльний дав можливість порівняти різні фактори, що можуть спричинити дестабілізацію суспільно-політичної системи та системний, що сприяв розгляду впливу різних факторів, інструментів на суспільно-політичну систему держави.

Результати і обговорення. Зміни, які відбуваються в Україні, в результаті повномасштабної війни негативно впливають на всі сфери життя суспільства, значно підриваючи його життєдіяльність. Саме тому питання дестабілізації суспільно-політичної системи України є центральною проблемою у міжнародних відносинах та предметом сучасних політико-правових досліджень.

Проблема дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні може призвести до подальшої ескалації збройного вторгнення. Основними проявами таких процесів в Україні є: погіршення стану

безпеки особи, зниження добробуту, рівня доходів, екологічна катастрофа, розлад громадського порядку, підривом громадського порядку, псуванням майна [1, с. 73]. Однак, найбільш суттєвою в даному аспекті є проблема державотворення. Для того аби запобігти дестабілізації на сьогоднішній день необхідно провести ряд соціально-економічних, політико-правових, організаційно-структурних заходів. Тільки виважена політика з боку органів державної влади та підтримка з боку міжнародних організацій дасть можливість запобігти дестабілізації суспільно-політичної ситуації в Україні.

В даному аспекті слід виділити таких дві сторони управлінської діяльності як попередження й протидія. Сутність першої з них полягає у безпосередньому впливі на причини, які породжують загрози для суспільно-політичної ситуації та фактори, що сприяють їх виникненню. Реалізація протидії полягає у попередженні загрози впливу з боку держави, припиненні дії факторів безпосереднього впливу на процес дестабілізації та усунення (локалізація) шкідливих наслідків дестабілізації або зведення їх до мінімального рівня [2, с. 135].

Державними органами щодо забезпечення стабілізації суспільно-політичної ситуації на сьогоднішній день в умовах тривалості військових дій виконуються наступні функції:

- моніторингу загроз суспільно-політичній ситуації – оцінка та аналіз факторів впливу на розвиток суспільних відносин в умовах сьогодення;
- протидії загрозам суспільно-політичної нестабільності, яка реалізується через діяльність органів державної влади з використанням системи заходів, що призводять до зниження рівня розгортання конфлікту, наприклад, переговори;
- забезпечення функціонування суб'єктів, що протидіють загрозам, що проявляється в створенні правової основи їх діяльності (прийняття нових нормативно-правових актів, внесення змін та доповнень у чинні). Крім того забезпечення реалізації даної функції передбачає постійну готовність сил та засобів щодо оборони країни, в тому числі в регіонах, які постраждали від наслідків надзвичайних ситуацій;
- координації спільної протидії у боротьбі із загрозами щодо дестабілізації суспільно-політичної системи;
- контролю за діяльністю суб'єктів щодо забезпечення стабільності суспільно-політичної системи.

Війна ставить перед нашою державою доволі серйозні виклики, яких не було 1945 року. Тому, під час тривалості військових дій ворог всіма можливими способами старатиметься забезпечити дестабілізацію серед населення країни. Щоб не допустити цього потрібно поглиблювати в подальшому вже розпочаті заходи. В першу чергу йдеться про турботу за армію. Слід робити серйозні та рішучі кроки на подальше її забезпечення зброєю та технікою західних країн-партнерів, забезпечити в подальшому належні соціальні виплати учасникам бойових дій та членам їх сім'ї, періодично переглядати їх. Всі нововведення повинні бути спрямовані на те аби підняти бойовий дух та рішучість нашої армії.

Окрім військової допомоги не слід забувати також і про гуманітарну допомогу. Більшість країн надають її для нашої держави не тому, що на її території точаться військові дії, а тому, що в них визріває розуміння того, що в майбутньому російська федерація може кинути виклик і їм також. В ситуації надання допомоги обов'язково повинні бути вжиті всі заходи для того аби вона була адресована суто за належністю, а не використана в інших цілях.

Надзвичайно важливим чинником на даний час є перспектива для України вступу в ЄС, на що також слід спрямувати певні кроки з боку органів державної влади. Жодним чином навіть під час війни не слід забувати про розпочаті реформи, які можуть зробити економіку України значно сильнішою. Звісно, реалізація, зокрема, правової реформи, займе значний проміжок часу, проте в результаті можна отримати додаткове фінансування як для армії, так і для інших сфер суспільного життя.

Ухвалені закони та підзаконні нормативно-правові акти повинні відповідати стандартам ЄС, а для чинних слід розробити механізм імплементації їх до міжнародного законодавства.

Особливо важливого значення на сьогоднішній день набуває питання дестабілізації політичної системи, де можна виділити наступні її типи еволюційний, революційний, трансформаційний чи комбінований.

Сутність еволюційного типу полягає в тому, що ініціаторами дестабілізації може бути як правляча верхівка, так і їх опоненти, які за певних умов можуть досягнути консенсусу. Ознаки дестабілізації у їхніх рішеннях проявляються в тім, що пропоновані ними реформи обумовлені змінами еволюційного характеру. Для прихильників такого типу успіх одних реформ прямо пов'язаний з проведенням інших реформ та вимагає великих затрат часу.

За революційного типу значно зростає ризик дестабілізації, оскільки на заваді його проведення стоять корумповані кола та консервативні політичні режими. За таких революційних змін значно назріває ризик війни та конфлікту, всі потреби суспільства спрямовані на задоволення потреб ініціаторів такого конфлікту.

За трансформаційного або комбінованого типу учасники намагаються згрупувати свої погляди так, щоб у постдестабілізаційний період виникли принципово нові відносини та була досягнена нова єдина поставлена мета [3].

Слід зазначити, що навіть під час війни розвиток суспільства не зупиняється, а тому протидія дестабілізації суспільно-політичній системі повинна відбуватися за будь-яких обставин. Важливим чинником в даному аспекті є інформаційна безпека, оскільки як відомо, на сьогоднішній день існує багато ворожих ресурсів, які значно спотворюють інформацію поширюючи її серед населення, що в результаті призводить до паніки, недовіри, необдуманих вчинків. В такому випадку було б доцільно зробити жорсткішим контроль за витоком та поширенням інформації, діяльністю ЗМІ, а також слід зробити більш жорсткішими міри відповідальності за порушення неправдивої, конфіденційної та іншої інформації, яка негативно позначається на життєдіяльності громадян.

Для дестабілізації суспільно-політичної системи саме в інформаційному просторі широко на сьогоднішній день вживаються підконтрольні проросійські ЗМІ, спеціально створені інтернет-ресурси, агітаційні групи та акаунти у соцмережах, вплив через відомих осіб, зокрема, блогерів, діячів культури, політиків, зокрема, з використанням хакерських атак, шкідливих програм, сервісів [4].

Питання протидії інформаційній загрозі сьогодні є доволі серйозним фактором у дестабілізації так як несе інформаційну загрозу за собою. Протидіяти їй можна лише шляхом постійного оновлення інфоресурсів, що дасть можливість проводити в державі ефективну інформаційну політику та вчасно реагувати на дезінформацію [5].

Доцільно зауважити, що питання дестабілізації суспільно-політичної системи тісно пов'язане із забезпеченням національної безпеки. Певний крок в цьому напрямку було зроблено з прийняттям Закону України «Про національну безпеку України», однак багато положень у ньому необхідно змінити зважаючи на реалії сьогодення. Зокрема, слід конкретизувати напрямки досягнення суспільно-політичної стабільності, а саме вжити ряд заходів, які б сприяли досягнення стабільності економіки, рівноваги між правлячими силами, наявності ефективного державного управління [6, с. 156].

Важливим фактором запобігання дестабілізації є розуміння українським народом своєї історичної спадщини та формування на основі цього історичної пам'яті. Тому доволі актуальним є формування державної політики в такому руслі, де б можна було спростувати всі російські міфи, розбудити національну ідентичність нації та довести важливість збереження власної єдності.

З метою захисту своїх громадян органи державної влади мають посилити всі вжиті заходи щодо їх безпеки на протязі всього часу тривалості воєнного стану. Оскільки, особиста безпека є тим фактором, який викликає довіру до правлячої верхівки та яка забезпечує стабільність суспільно-політичної системи. Тому, в даному контексті стане доволі доцільно поглиблювати співпрацю з міжнародними організаціями. Така взаємодія дасть змогу отримати руйнівний удар по фінансуванні російської федерації, послабить її економічну базу. Для України це ж стане кроком, який зможе викликати довіру в більшості населення країни в нашу перемогу, зменшить переміщення робочої сили, сприятиме правотворчим органам у закінченні проведення розпочатих ними реформ, що своєю чергою дасть можливість втримати стабільність у різних галузях, в тому числі й суспільно-політичній системі.

Висновки. Отже, війна з боку російської федерації проти України стала чинником, який спричиняє дестабілізацію, насамперед у суспільно-політичній системі. Головною умовою її усунення може стати тільки виважена державна політика. Стабільність суспільно-політичної системи багато в чому залежить від утвердження демократичних принципів в державі, забезпечення

яких відбувається, насамперед, через комунікацію між органами державної влади та громадянами, а також міжнародною підтримкою, насамперед в інформаційному просторі.

Тільки обдумана державна політика на сьогоднішній день є тим фактором, який в існуючих умовах дестабілізації суспільно-політичної системи може сприяти збереженню досягнутих раніше демократичних принципів та позицій, забезпечити їх стійкість та стабільність суспільно-політичної системи.

Список використаних джерел

1. Копан О. В. Дестабілізація соціально-політичної ситуації – провокація внутрішньодержавного конфлікту. Інформація і право. № 4(23)/2017. С. 73-78.
2. Давиденко О. Г. Державно-управлінська діяльність у сфері протидії загрозам суспільнополітичній стабільності. Інвестиції: практика та досвід № 17/2015. С. 134-138.
3. Орел М. Г. Ідентифікація типу дестабілізації політичної системи, як передумова підготовки стратегічних рішень у сфері політичної безпеки. Державне управління: удосконалення та розвиток № 4, 2017. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1059>
4. Інформаційна та кібербезпека в сучасному світі: досвід СБУ. 2018 р. URL: <https://starkon.gov.ua/index.php/home-mainmenu-1/holovna/63-2012-01-30-12-58-41/ogolosh/5169-informatsiina-ta-kiberbezpeka-v-suchasnomu-svitidosvid-sbu>
5. Указ президента України №685/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки» URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>, 22.01.2021
6. Балан М. І. Державно-управлінські засади забезпечення суспільнополітичної стабільності. Інвестиції: практика та досвід № 5/2019. С. 152-158.

Галина Андрішєна,

студентка Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Halyna Andriishena,

student of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0002-8863-7027>

Науковий керівник: Євгеній Таран, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 351:336.1:338.2

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

ANALYSIS OF APPROACHES TO DESTABILIZATION OF THE SOCIO-POLITICAL SYSTEM OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Вступ. Гібридну війну в загальному вигляді розуміють як воєнні дії, що здійснюються шляхом поєднання військових, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів з метою досягнення політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний з військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовується в воєнних цілях та використовується як зброя.

Перетворення на зброю (weaponization) відбувається не тільки в медійній сфері. Так само в прямому сенсі у ролі зброї, яка наносить ураження різного рівня системам противника, застосовуються всі інші невійськові засоби ведення гібридної війни. Таке функціональне поєднання у межах гібридних конфліктів гетерогенних явищ і засобів вимагає комплексного аналітичного підходу з боку представників різних галузей знань [1–4].

Поняття гібридної війни виявилось теоретично й практично найбільш придатним для визначення специфіки дій російської федерації (рф), яка, поєднуючи мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні та інші засоби послідовно намагається досягти в Україні та в інших точках світу своїх політичних цілей.

Специфіка російської гібридної агресії проти України полягає не стільки в загальних методах та цілях гібридної війни (які загалом були описані й частково передбачені теоретиками на прикладах інших гібридних конфліктів), скільки у беззастережному порушенні рф системи базових міжнародно-правових угод, великих масштабах заподіяних ушкоджень, значній тривалості конфлікту.

Проведений аналіз розвитку форм та способів збройної боротьби переконливо показує збільшення ролі інформаційного протистояння в сучасних воєнних конфліктах та інформаційно-психологічних операцій в них [1, 2].

Психологічна операція – це сплановані дії з передачі конкретної інформації та індикаторів до іноземних аудиторій, щоб вплинути на їхні почуття, мотиви, критичне мислення і, зрештою, на діяльність іноземних урядів, організацій, груп чи індивідів.

Мета роботи. *Метою зазначеного дослідження* є аналіз підходів до дестабілізації суспільно-політичної системи України в умовах російсько-української війни.

Матеріали і методи. В ході дослідження автором використано базовий метод наукового пізнання такий як аналіз – в частині аналізу підходів до дестабілізації суспільно-політичної системи України в умовах російсько-української війни та синтез – в частині їх узагальнення за ознаками та типами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратегічний задум керівництва рф щодо встановлення геополітичного панування над Україною реалізовується за допомогою стратегії експансії

та позиційної стратегії [3]. Під час здійснення вказаних стратегій використовуються як послідовно, так і в синхронному режимі такі моделі загроз державному суверенітету та територіальній цілісності:

- “обмеженого суверенітету”;
- воєнно-політичного конфлікту;
- регіональної дезінтеграції держави;
- гібридної війни;
- дестабілізації економічної та суспільно-політичної систем.

Комплексне використання цих моделей загроз дозволило рф охопити всі виміри гібридної війни (геоекономічний, геополітичний, воєнно-стратегічний, інформаційний, духовний).

Розглянемо роль та місце інформаційно-психологічних операцій в досягненні зазначених цілей. Основна мета інформаційно-психологічних операцій – мінімізація витрат ресурсів для досягнення переваги або ж навіть перемоги над противником.

Сьогодні рф теж володіє силами психологічних операцій. Вони складаються з декількох компонентів:

- сили та засоби інформаційно-психологічних операцій військових формувань;
- сили та засоби інформаційно-психологічних операцій спецслужб;
- цивільні державні структури, які залучені до проведення інформаційно-психологічних операцій;
- цивільні недержавні структури (підконтрольні уряду), які залучені до проведення інформаційно-психологічних операцій;
- релігійні організації, які залучені до проведення інформаційно-психологічних операцій.

Основні завдання інформаційно-психологічних операцій, що проводилися силами та засобами підрозділів інформаційно-психологічних операцій рф в війні проти України наступні:

1. Деморалізація вищого керівництва держави, сектору безпеки і оборони та населення України.
2. Дезорганізація і “керований хаос” – порушення ланцюгів прийняття рішень, створення внутрішнього розбрату, ослаблення державних інститутів і втрата підтримки України з боку союзників.
3. Здобуття підтримки місцевого населення / русифікація.
4. Виправдання агресії.
5. Дезінформація, поширення неправдивої інформації та/або частково викривленої.
6. Маніпуляції суспільною свідомістю.
7. Спуфінг довірених джерел
8. Формуванню наративів.

Висновки. Під час гібридної війни розв’язаної керівництвом рф проти Української держави, починаючи з 2014 року, були реалізовані такі моделі загроз державному суверенітету та територіальній цілісності України:

- 1) модель організації регіональної дезінтеграції Української держави (формування паспорта заданих територій для дестабілізації, створення поля необхідних умов для дестабілізації, початок активної фази керованого хаосу, створення соціальної конфронтації тощо);
- 2) модель гібридної війни (формування ідеологічних, політичних і військових передумов майбутньої агресії з подальшим проведенням анексії Криму та прихованої агресії на Донбасі).

Зазначене обумовлює актуальність подальших досліджень щодо розробки нових методів (метод) виявлення, ідентифікації негативного впливу інформаційно-психологічних операцій на суспільно-політичну обстановку на території України.

Список використаних джерел

1. Бочарніков В. П., Свешніков С. В. Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. К.: Наука і оборона, № 1, 2017. – С. 3-8
2. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. niss.gov.ua/public/File/2015_book/012315_Gorbulyn.pdf
3. Шевченко М. М. Проблеми формування геостратегії Росії: історична спадщина та сучасні реалії // Воєнна історія. 2003. № 2. С. 59–66.
4. Герасимов В. Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. URL: <http://www.vpk-news.ru/articles/14632>

Дарина Федорченко,

студентка 1 курсу магістратури заочної форми навчання спеціальності «Стратегічний менеджмент у сфері національної безпеки» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Daryna Fedorchenko,

student of the 1st year of a correspondence course master's degree in the specialty «Strategic management in the field of national security» Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0002-6815-5282>

Науковий керівник: Євгеній Таран, кандидат політичних наук, доцент кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 355:327:316.4

ТРАНСФОРМАЦІЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ НАД СЕКТОРОМ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

TRANSFORMATION OF DEMOCRATIC CIVILIAN CONTROL OVER THE SECURITY AND DEFENSE SECTOR IN THE CONDITIONS OF HYBRID WARFARE

Вступ. На сучасному етапі трансформації демократичного суспільства важливе місце посідають взаємовідносини суспільства з окремим інститутом держави – армією. Сектор безпеки і оборони України потребує особливої уваги з боку суспільства, оскільки тривалий час він контролювався керівництвом Росії. Наразі, коли Україна багато років стримувала агресію з боку Російської Федерації, аж до початку повномасштабного вторгнення, коли ми не позбулися корупції, мали економічні прорахунки та неефективні інститути управління до війни, до першочергових завдань відноситься визначення місця і ролі Збройних Сил України в оборонній системі нашої країни та взаємодія між ними і цивільним населенням. У цьому контексті, подальше зміцнення законодавчої бази демократичного цивільного контролю в умовах гібридної війни, з урахуванням уроків Революції Гідності та збройного конфлікту на сході України, має важливе значення.

Мета роботи полягає у здійсненні комплексного аналізу становлення сучасної системи демократичного цивільного контролю в умовах гібридної російської агресії (до повномасштабного вторгнення).

Матеріали і методи: Використання в практичній сфері теоретичних напрацювань можливе за наявності оптимального рівня наукових досліджень із відповідних питань. Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що дослідженню ролі та місця сектору безпеки і оборони в українському суспільстві та процесу демократизації армії приділялась увага в роботах С. І. Білокона, І. В. Білана, О. Ф. Белова, В. П. Горбуліна, В. В. Говорухи, А. С. Гриценка, А. В. Єрмолаєва, А. Б. Качинського, В. А. Ліпкана, О. В. Литвиненка, І. І. Мусієнка, О. В. Полторакова, Л. В. Полякова, В. М. Рижих, А. І. Семенченка, М. В. Сіцинської, М. В. Сунгуровського, І. А. Храбана та ін. Деякі аспекти регулювання цивільновійськових відносин були предметом окремого розгляду зарубіжних науковців, серед яких необхідно виділити таких учених, як: Х. Борн, О. А. Бабанов, О. Г. Волеводз, І. Коул, К. Кинцельбах, С. Ланн, І. Лей, Ф. Флурі, С. Ф. Гантінгтон та ін.

Методи дослідження. У дослідженні використані загальні методи наукового пізнання: порівняння, абстрагування, аналіз, синтез, історичний і структурний методи.

Результати і обговорення: Україна, як доволі молода держава, пройшла тривалий час до реформування своїх силових структур. Досвід взаємодії із Західним Світом та використання його традицій надали помітного поштовху у напрямку підтримки демократичного шляху розвитку як самих силових структур, так і системи їх забезпечення. Цей досвід є надзвичайно корисним та актуальним для сучасної України.

Залучення неурядових експертів, активістів, фахівців від громадськості до обговорення важливих документів та концепцій вже стає новою традицією у функціонуванні структур безпеки країни. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння приділяє цьому питанню постійну увагу, зокрема, в рамках плідного співробітництва з ДКЗС [1].

Ще від 2014 року Україна стикнулася з безпосередніми гібридизаційними впливами Російської Федерації, що значно посилювалися у зв'язку з демократичними протестами українців (Революція Гідності), які значно дезорієнтували та призвели до безладного стану діяльності Збройних Сил та правоохоронних органів. Користуючись тимчасовою слабкістю в управлінні України, Росія окупувала Крим, погрозувала окупацією великих, значною мірою, незахищених територій сходу та півдня України – від Харкова, важливого українського індустріального та наукового осередка на півночі, до Одеси, стратегічного морського порту на півдні. У квітні 2014 року, незабаром після окупації Криму, озброєні проросійські сепаратисти та російські найманці атакували українські війська у прикордонних з Росією Донецькій та Луганській областях.

Україна з того часу була вимушена якомога ефективніше та швидше здійснювати комплексні заходи з метою розбудови власної розгалуженої системи безпеки та оборони, які мали на меті два головних завдання: стримати Росію від повномасштабного вторгнення та відновити контроль над регіонами, контрольованими окупантами.

Першим важливим кроком для безпекових структур України стало проведення якомога швидшої мобілізації, відновлення боєздатності військ та їх переозброєння. Подібні дії потребували удосконалення певних законодавчих аспектів для проведення операцій та забезпечення військ. Перші законодавчі зміни стосувалися найбільш важливих та актуальних питань в умовах розпочатої гібридної агресії: уточнення ролі українських силових відомств у антитерористичній операції, покращення мобілізаційних спроможностей, удосконалення умов для соціального захисту військовослужбовців, перегляд окремих заходів, які здійснюються військовою прокуратурою у сфері нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень тощо.

Але для посилення оборонного сектору та подальшого протистояння російській ескалації, виникла необхідність до створення фундаментальної бази системи оборони, зокрема в законодавчому плані. Тому у 2015 році були прийняті фундаментальні стратегічні акти — Стратегія національної безпеки України та Воєнна доктрина України, а також прийняті нові та удосконалені існуючі законодавчі акти у сферах регуляції загальнодержавних процесів координації та управління у секторі безпеки, здійснення адміністративного контролю на територіях, суміжних із зоною конфлікту та покращення управлінських механізмів під час особливого періоду за рахунок уточнення важливих деталей правового режиму воєнного стану [3].

Так у новій Стратегії національної безпеки, яка була прийнята вже у 2020 році [4] (та відміняла деякі положення попередньої, було наголошено на створенні нової системи національної безпеки, яка була б спроможна захистити суверенітет та територіальну цілісність України від різноманітних можливих загроз, особливо, у воєнній сфері. В Стратегії чітко визначається Росія як джерело загроз і агресії, а пріоритетним курсом розвитку виділено співробітництво з НАТО та ЄС. В основі нової Стратегії 2020 р. покладалися фундаментальні ініціативи розвитку сучасних міжнародних спільнот, зокрема запропоновано реформувати Раду безпеки ООН, повернутися до дії оновленого Договору про звичайні збройні сили в Європі, провести політику денуклеаризації та демілітаризації Чорноморського регіону тощо. Для зміцнення стабільності та безпеки у Європі у Стратегії національної безпеки підтримується встановлення співпраці у Центральній та Східній Європі.

На основі нової Стратегії національної безпеки 2015 року було розроблено Воєнну доктрину України [5] (в якій виділено ключові моменти прагнення нашої країни до співпраці на основі міжнародних договорів ж іншими країнами світу на засадах рівноправності, взаємоповаги до територіальної цілісності, суверенітету та незалежності і невтручання до внутрішніх справ країн. Саме в Воєнній доктрині чітко визначено прагнення України до членства в НАТО та відкрите проголошення Росії як військового противника [4].

В новій Воєнній доктрині розглядали можливі сценарії загроз для України, зокрема повномасштабне вторгнення Росії проти України з рішучими воєнно-політичними цілями. Для готовності до такого сценарію, нова Воєнна доктрина пропонує забезпечити фінансування оборони на рівні

не менше 3% ВВП, інтенсивну бойову підготовку військ та закупівлю нових зразків озброєнь та військової техніки (ОВТ), визначивши цей напрямок як пріоритетний. Саме закупівля ОВТ повинна стати головною частиною витрат у безпековому секторі, які визначаються новою Стратегією національної безпеки на рівні не менше 5% ВВП.

На тогочасному складному етапі розвитку Української держави постала об'єктивна необхідність сформувати нову архітектуру системи національної безпеки на основі цивілізованого співвідношення її державної і недержавної складових. З початком російської агресії виник такий феномен як волонтерський рух і зазнав громадського визнання та військової ваги, продемонструвавши патріотичну відданість інтересам суспільства і держави.

Боротьба українського народу проти російської гібридної війни сплатила та випробувала на міць громадські організації. Робота засобів масової інформації, громадських дослідних організацій вийшла на новий професійний рівень, а їхні оцінки процесів у секторі безпеки стали більш кваліфікованими. Крім того, слабкість Збройних Сил на початку агресії спонукала тисячі українських патріотів надавати волонтерську допомогу, а мільйони громадян – жертвувати кошти та інші ресурси на допомогу армії, національній гвардії, добровольчим формуванням і волонтерам. Внаслідок цього в Україні сформувався потужний рух волонтерства, який також став дієвою формою демократичного цивільного контролю з боку суспільства [1].

Також, поширення набула концепція видання Білих книг та інших інформаційно-звітних матеріалів публічного характеру за звітний період з метою висвітлення державної політики і стратегії забезпечення національних інтересів у сфері національної безпеки і оборони та динаміки досягнення необхідних можливостей. Це сприяло становленню більш професійного безпекового спрямування цивільним контролем.

Зазначені дії та стрімка трансформація усіх ланок цивільного контролю через реакцію на гібридну агресію Росії, значно допомогла комплексно підготуватися та покращити як практичні так і законодавчі ініціативи цивільного контролю саме до сьогоденних подій-початку повномасштабного вторгнення агресора. Саме зазначений вище комплекс дій допоміг стійко протистояти російській пропаганді та швидко приймати рішення, що пов'язані з цивільним контролем від 24 лютого 2022 року. Початок Російською Федерацією повномасштабної війни проти України на тлі низки помилок у розрахунках російського керівництва щодо потенціалу стабільності української держави і суспільства унеможливив досягнення стратегічних цілей Російською Федерацією для створення напруженості на Заході на глобальному та регіональному рівнях, призвела до запровадження потужних міжнародних санкцій проти Російської Федерації, що завдало значних економічних, фінансових, політичних, технічних, іміджевих та інших втрат.

З огляду на значні зміни безпекового середовища, що нині тривають, в Україні після війни варто започаткувати новий процес стратегічного планування та оновлення стратегічних документів держави у сфері забезпечення національної безпеки й розвитку як вільної, незалежної, сильної демократичної держави.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз підтверджує, що на сучасному етапі в Україні сформовано розгорнуту систему демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.

До конфлікту з Росією керівні та плануючі документи у сфері оборони та безпеки України забезпечували лише теоретичні аспекти щодо зовнішніх загроз та ризиків, але основною проблемою лишалося їх практичне втілення політичних рішень. Проте уроки, отримані під час кризи, показали, що проблеми існують не лише на рівні управління сектором безпеки, але також і у сфері безпекового законодавства, що навчило приймати термінові законодавчі рішення, які мали на меті врахування нового досвіду, спричинили численні зміни до існуючих законів і, навіть, призвели до розробки нових законів. Негайні зміни були внесені до завдань зовнішньої та безпекової політики, виключивши Росію зі списку партнерів та переводячи агресора до категорії прямої воєнної загрози Україні. Глибокі доопрацювання були здійснені у законодавчій базі, яка регулює цивільно-військові відносини та організацію правового режиму воєнного стану у зоні конфлікту.

Крім того, унікальний досвід антитерористичної операції спричинив запровадження нових завдань для Збройних Сил та визначення нових шляхів їх забезпечення та підтримки. Конкретні зміни затвердили ширшу роль та завдання Збройних Сил у запобіганні терористичній діяльності. Також, ак-

тивна волонтерська діяльність населення щодо фінансової допомоги військовим стала причиною законодавчого визначення добровільних пожертв як прийнятної форми фінансування потреб Збройних Сил.

Список використаних джерел

1. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони: теорія і практика : навчальний посібник / В. А. Яценко, В. Г. Пилипчук, П. П. Богуцький, О. Д. Довгань, І. М. Доронін, О. В. Петришин; за заг. ред. В. Г. Пилипчука; Науково-дослідний інститут інформатики і права НАПрН України. Київ; Одеса : Фенікс, 2020. – 224 с
2. Демократичний цивільний контроль та воєнна криза в Україні: Законодавчі аспекти, 2016. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, 2016. – 184 с.
3. Указ Президента України №287/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>]
5. Указ Президента України № 555/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>]

Богдан Маленко,

аспірант кафедри державного управління Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Bohdan Malenko,

postgraduate student of the Department of public administration of the Educational and Scientific, Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0001-8501-2737>

Науковий керівник: Наталія Лікарчук, доктор політичних наук, професор, професор кафедри державного управління Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 351:314.1:324(477)

КОРУПЦІЯ ЯК ЧИННИК ТА ЗАГРОЗА ДЕМОГРАФІЧНІЙ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ **CORRUPTION AS A FACTOR AND THREAT OF THE DEMOGRAPHIC SITUATION IN UKRAINE**

Вступ. Військова агресія російської федерації проти України призвела до гуманітарної катастрофи в нашій державі. На значних територіях України зруйновані інфраструктура та житловий фонд, ведуться бойові дії, що призвело до міграційних процесів українського населення.

Воєнні дії призвели до демографічної катастрофи в Україні, причинами якої є:

- загибель військових на полі бою;
- загибель цивільного населення від воєнних дій;
- примусова депортація з окупованих територій;
- міграція мільйонів людей до інших країн на час війни;
- міграція значної кількості українців до цивілізованих країн із справедливим та уважним ставленням до себе та своїх дітей, з пануванням верховенства права та з належним захистом прав і свобод.

Перед українською владою першим у відновленні постає питання створення умов для повернення своїх громадян, і, серед таких першочергових завдань є протидія та боротьба з корупцією.

Корупція в Україні носить системний характер, присутня в усіх гілках влади та є загрозою Національній безпеці України.

Корупція є тим чинником, який сприяє міграції населення та впливає на демографічну ситуацію в Україні.

Мета роботи. Метою даного дослідження є розкриття корупції як загрози в сфері демографії сучасної України, вказати на існуючі проблеми та знайти шляхи їх вирішення.

Матеріали і методи. До дослідження залучені матеріали, отримані з різних джерел: Конституції України, законів України, наукових робіт, засобів масової інформації, інтернет-видань.

Про корупцію проаналізовано роботи В. Бутенко, Р. Войтович, С. Головатий, І. Волюшко, Н. Лікарчук, про міграційні процеси – досліджено роботи О. Малиновської.

Дослідження матеріалів відбувалось за допомогою загальнонаукових методів, серед яких методи спостереження, порівняння, аналіз, синтез, аналогія, моделювання.

Результат. Конституція України зазначає, що людина, її життя, здоров'я, честь, гідність та безпека є найвищою соціальною цінністю.

Безпекова ситуація в Україні порушена російською федерацією 2014 року окупацією Криму та окремих територій Луганської та Донецької областей, та повномасштабним воєнним вторгненням на всю територію України, що призвело до катастрофічних наслідків та руйнації всього життєвого простору українського населення.

Згідно Закону «Про національну безпеку України» від 24.11.2021 року «національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [5].

Національна безпека України включає аспекти гуманітарної безпеки, що передбачають захист прав людини - права на життя, свободу слова та свободи думки, відчуття справедливості; забезпечення гідних умов життя, створення умов повного захисту цивільного населення та інше.

Корупція в державних органах влади є тим чинником, який загрожує національній безпеці України. Сьогодні можна стверджувати, що корупція розрослась і вкорінилася в усі гілки влади, що призводить до дестабілізації в суспільстві, до зневіри суспільства в дію закону, до занепаду економіки та до збіднення населення.

Воєнні дії росії на територіях України призвели до руйнації інфраструктури, житла громадян, освітніх закладів; знищені міста та села, що, в свою чергу, призвело до катастрофічної демографічної ситуації в Україні.

Повоєнне відновлення українських міст та сіл буде відбуватись за рахунок західних партнерів та донорів. Україна потребує на відновлення сотні мільярдів доларів.

На жаль, сьогодні в нашій державі склалась така ситуація, коли в провладних кабінетах працюють чиновники, першочергові завдання яких є забезпечення функціонування корупційних схем.

В Україні роками вибудовувались така кадрова політика, за якої до державних інституцій приходили «спеціалісти», які не мали відповідної освіти, досвіду, не володіли відповідними компетенціями, тобто, в Україні завжди були відсутні соціальні ліфти [2] та присутнє таке явище, як «фаворитизм» [1], що спонукало посадовців до впровадження нових та збереження старих корупційних схем.

Така багаторічна політика влади призвела до недовіри українського суспільства до всіх державних інституцій: Офісу Президента, Верховній Раді, Уряду, суддівській системі, місцевим органам влади.

Людина - це найважливіший капітал будь-якої країни. Демократичні уряди світової спільноти цінують людину та громадянина і проводять політику по підтримці як своїх громадян, так і тих громадян, які вимушено перебувають в цих країнах. Вимушено переселені громадяни України змінили погляди європейців на біженців, тому що більшість активно включилась в процеси адаптації: робота, мова, зайнятість. Наразі країни Європейського Союзу ведуть перемовини про прийняття закону з надання дозволу на перебування в їх країнах після закінчення війни.

З початку воєнного вторгнення росії в Україну нашу державу вимушено покинули мільйони громадян, в основному це жінки з дітьми. За цей час більшість з них адаптувались до проживання в тих країнах, де вони знайшли прихисток: почали розуміти мову, влаштувались на роботу, отримують європейські зарплати, діти адаптувались до навчальних закладів.

Згідно опитування Gradus Research Company, на кінець жовтня 2022 року, через війну переїстились 37% українців, з них виїхало за кордон 19%. Опитування показало, що до інших країн виїхало найбільше з заходу країни, центру та міста Києва. Це області, які менше постраждали від воєнних дій та обстрілів, ніж інші (східні, південні, північні), крім того за дві останні хвилі опитування (09-10.2022р), частка бажаючих повернутись додому зменшилась на 10%, а частка респондентів, що не визначились зросла на 6% [4].

Ці дані говорять про те, що причиною виїзду за кордон були не завжди воєнні дії на територіях виїхавших респондентів, та, що кількість бажаючих залишитись на постійне проживання зростає в міру адаптації останніх до проживання в цих країнах.

По закінченню воєнних дій до більшості з них можуть приєднатись їх чоловіки, і для України цей «капітал» буде втрачено назавжди - це мільйони українців молодого, працездатного віку, і крім питання захисту наших територій потрібно нагально вирішувати питання повернення громадян України із-за кордону.

Перед Україною стоїть питання про відновлення міст та сіл, але яким чином

повернути туди мешканців? Серед питань, які мають бути вирішені першочергово, це питання боротьби з корупцією, тому що саме корумповані чиновники, судді, державні службовці та депутати всіх рівнів є тим тригером, що викликають бажання виїхати туди, де влада на перше місце ставить захист та добробут своїх громадян, їх права та свободи, а не збільшення своїх особистих статків за рахунок громадян.

Постійні корупційні скандали, незахищеність громадян від дій посадових осіб, свавілля фіскальних та правоохоронних органів, не добавляють мотивації для повернення мігрантів в Україну.

Перед владою України стоять завдання з розроблення стратегії по поверненню біженців, налагодження ефективної комунікації з ними, створення для них умов та гарантій.

Нагальною є необхідність боротьби з корупцією та корупціонерами. Влада за кричущі корупційні правопорушення (закупівлі МО, розкрадання гуманітарної допомоги, розкрадання державного бюджету та інші), просто звільняє, а за порушення декларування народними депутатами суди не розглядають справи до закінчення строку давності.

В Україні панує вибіркоче правосуддя. Розслідування та розгляд справ тягнуться роками, часто правоохоронні органи діють не на упередження злочину, а завдяки розголосу та суспільному резонансу.

Висновки. Війна в Україні загартувала українську націю та загострили почуття справедливості майже кожного українського громадянина.

Нетерпимість до проявів корупції піднялась до найвищого рівня, і якби не було в Україні військового стану, то був би черговий корупційний майдан.

Мільйони українців, які вимушено переселились до інших країн і порівнюючи рівень життя та гідне, справедливе відношення влади до громадян тих країн з українськими реаліями, уже прийняли рішення залишитись на постійне місце проживання.

Українським владним структурам необхідно терміново напрацювати та прийняти стратегію по поверненню біженців та покращення комунікації з ними.

Антикорупційним органам необхідно працювати на упередження та вживати превентивних заходів з попередження корупційних дій чиновників.

Корупційні дії окремих чиновників сприяють до зростання недовіри громадян до всіх державних інституцій, що є однією з основних причин неповернення в Україну вимушено переселених осіб.

Список використаних джерел

1. Лікарчук Н. Фаворитизм як прояв корупції та управлінської некомпетентності : *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління*. 2020. № 11, С. 17-22. URL: <https://doi.org/10.17721/2616-9193.2019/11-2/7> (дата звернення: 25.06.2023).

2. Маленко Б.С. Відсутність соціальних ліфтів в системі державного управління як чинник функціонування корупційних мереж. *Наукові праці МАУП. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 6 (66). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2022. 92 с.

3. Малиновська О. Міграція та безпека: до питання взаємозв'язку та взаємовпливу». *Стаття. Міжнародний науковий вісник*. Випуск 1-2(23-24)2021. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/42706/1/%d0%9c%d0%b0%d0%bb%d0%b8%d0%bd%d0%be%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b0.pdf>

4. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України. *Gradus Research Company*. Опитування. URL: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf

5. «Про національну безпеку України». Закон України. № 2469-VIII від 24.11.2021 року. Розділ I, стаття 1, п. 10 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

Вікторія Лимар,

студентка кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Viktoria Lymar,

student, Department of Global and National Security of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: Рена Марутян, доктор наук з державного управління, доцент кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 351:336.1:338.2

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ (МЕСЕНДЖЕРИ) ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕСТАБІЛІЗАЦІЇ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

SOCIAL NETWORKS (MESSENGERS) AS A TOOL FOR DESTABILIZATION OF THE MORAL AND PSYCHOLOGICAL STATE IN THE CONDITIONS OF ARMED CONFLICT

Вступ. Соціальні мережі стали широко доступними для мільярдів людей по всьому світу як платформа для спілкування, обміну інформацією та пошуку однодумців. Феноменом російсько-української війни є те, що протягом останнього року головним джерелом інформації в Україні стали соціальні мережі. Здебільшого, через потребу оперативного поширення інформації про перебіг подій, який є доволі динамічним під час збройного конфлікту. На сьогоднішній день усі органи влади та силових структур мають офіційні профілі у соціальних мережах.

Звісно і потік дезінформації, що використовує противник для внутрішньої дестабілізації також значно зростає. Сама концепція використання соціальних мереж для миттєвого поширення важливої інформації є новим досвідом в історії світових війн і вартій уваги дослідників. Часто такий метод використовується для необхідної швидкої комунікації, оповіщення про загрози, підтримці морально-психологічного стану цивільного населення, дотримання демократичності та прозорості навіть в умовах повномасштабної війни.

Безперечно, соціальні мережі є важливим чинником впливу на усвідомлення та сприйняття інформації людьми, більшість з них мають алгоритми, які відбирають та показують користувачам контент на основі їх інтересів, попередніх уподобань і поведінки. Зрештою, це призвело до створення так званих «фільтрувальних бульбашок», де люди отримують переважно ту саму типову інформацію, яка відповідає їхнім поглядам і думкам. Таким чином виникає обмеженість поглядів, що призводить до формування однобокого уявлення про світ. Тож використання соціальних мереж як інструменту впливу на свідомість та психіку як противника так і власного населення та сил оборони може бути використане при правильному підході до планування інформаційно-психологічних операцій з урахуванням алгоритмів та особливостей роботи платформи.

Мета роботи полягає у комплексному та всебічному дослідженні основних аспектів використання соціальних мереж (месенджерів) як інструменту дестабілізації морально-психологічного стану в умовах збройного конфлікту.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети в роботі використано комплекс наукових методів теоретичного дослідження, а саме:

системний підхід – для пояснення сутності явища соціальних мереж та феномену їх впливу на перебіг російсько-української війни;

структурно-функціональний метод – для визначення можливостей та механізмів дестабілізації морально-психологічного стану в умовах збройного конфлікту;

Результати і обговорення. Широке використання соціальних мереж, як інструменту впливу на свідомість – феномен російсько-української війни. Споживачами інформації ці ресурси легше

і швидше сприймаються, а отже – вони легше і швидше піддаються негативному інформаційному впливу та фейкам. Таке явище як розповсюдження дезінформації може спричинити паніку, обурення, ворожнечу та неспокій в першу чергу серед цивільного населення. У воєнних конфліктах сторони можуть використовувати соціальні мережі для поширення фейкових новин, пропаганди, маніпуляції емоціями та формування стереотипів про противника. В умовах збройного конфлікту 21 століття важливу роль відіграє як перевага на полі бою так і в інформаційній війні. Одночасна атака на більшість міст України 24 лютого 2022 року створила ефект присутності росії по всій території нашої країни, тим самим спровокувавши панічні настрої. Перша інформація поширилась моментально через такі соціальні мережі як: Instagram, Telegram, Facebook.

Дослідження, проведене компанією GlobalLogic групи Hitachi, що займається розробкою цифрових продуктів, свідчать – повномасштабне вторгнення призвело до того, що багато українців почали використовувати соцмережі як джерело інформації. Найпопулярнішим для цього виявився Telegram – його обирало 66% користувачів. Друге та третє місце за інформативністю зайняли YouTube (61%) та Facebook (58%). Сьогодні в YouTube зареєстровано понад 28 млн українських користувачів, в Instagram – понад 16,1 млн, у Facebook – 15,45 млн. TikTok має більше ніж 10,55 млн українських користувачів. На сьогоднішній день усі органи влади та силових структур мають офіційні профілі у соціальних мережах. Тож закономірним є те, що за даними дослідження інформаційних звичок українців 68% населення, станом на липень 2022 року звертались саме до соціальних мереж у пошуках актуальної інформації, а не до традиційних медіа [1].

Найбільш вразливими для негативного інформаційно-психологічного впливу противника є стан перманентного морального перебування психіки у стані високої напруженості безумовно є емоційне виснаження, яке у свою чергу занурює суспільство у стани деперсоналізації, порушення сну, значного зниження продуктивності, агресивної поведінки. Соціальні мережі можуть підсилити ці емоції шляхом поширення відео, зображень, повідомлень або історій, що показують жорстокість, страждання або втрати. Такі стани є прямими наслідками в тому числі регулярних інформаційних атак з боку росії [2].

Особливу роль саме у збройному конфлікті росії проти України відіграє месенджер Telegram, на базі якого створена чисельна кількість каналів та ботів. Особливістю контенту у збройному конфлікті є його прямотинійність, наближеність до аудиторії. Представники владних структур з початком повномасштабного вторгнення перейняли цю тенденцію і за допомогою соціальних мереж підтримують морально-психологічний стан громадян нашої країни та деструктивно впливають на населення країни агресора. Такі методи комунікації значно впливають на рівень довіри, що у свою чергу є дуже важливим під час збройного конфлікту у державі.

Перед початком широкомасштабної російської агресії в Україні переважали критичні оцінки того, як розвивається країна. Так, у грудні 2021 р. більшість (65,5%) респондентів вважали, що події в Україні розвиваються у неправильному напрямі, натомість правильним розвиток подій назвали лише 20% опитаних. Такий емоційний фон оцінок ситуації в країні був характерним для українського суспільства, за винятком коротких «сплесків» соціального оптимізму після обрання нового Президента – найбільшою мірою це проявилось у перші місяці після приходу до влади В. Зеленського. Наприклад, у вересні 2019 р. 57% опитаних вважали, що справи йдуть у правильному напрямі, і лише 17% – що у неправильному. Однак, з часом рівень соціального оптимізму знову йшов на спад.

Після широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну частка тих, хто вважає, що події розвиваються у правильному напрямі, істотно зросла порівняно з «довоєнними» показниками. За даними опитування, що проводилося у вересні-жовтні 2022 р., 51% респондентів вважали, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі, і лише 28% – що в неправильному [3].

Примітно, якщо серед тих, хто на можливому референдумі проголосував за вступ до Європейського Союзу, 55% відповідають, що події розвиваються в правильному напрямі, і лише 26% – що в неправильному, то серед тих, хто голосував би проти вступу, більшість вважає, що події розвиваються в неправильному напрямі (відповідно 28% і 53%).

Чим вищим є рівень довіри до влади (наприклад, до Президента країни) тим більшою є частка тих, хто вважає, що події розвиваються в правильному напрямі (їх частка зростає від 30% серед тих, хто зовсім не довіряє Президенту, 64% серед тих, хто йому повністю довіряє).

Варто підкреслити, що соціальні мережі самі по собі не є негативними або позитивними. Вплив на свідомість людей залежить від того, як вони використовуються та яка інформація поширюється через ці платформи.

Висновки. Отже можемо стверджувати, що соціальні мережі є важливим чинником впливу на усвідомлення та сприйняття інформації людьми, більшість з них мають алгоритми, які відбирають та показують користувачам контент на основі їх інтересів, попередніх уподобань і поведінки. Зрештою, це призвело до створення так званих «фільтрувальних бульбашок», де люди отримують переважно ту саму типову інформацію, яка відповідає їхнім поглядам і думкам. Таким чином виникає обмеженість поглядів, що призводить до формування однобокого уявлення про світ. Тож використання соціальних мереж як інструменту впливу на свідомість та психіку як противник, так і власного населення та сил оборони може бути використане при правильному підході до планування інформаційно-психологічних операцій з урахуванням алгоритмів та особливостей роботи платформи.

Список використаних джерел

1. Медіаспоживання українців в умовах повномасштабної війни. *Опора* : веб-сайт. URL: https://www.oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori (дата звернення 20.05.2023).
2. Олійник М. Дослідження синдрому вигорання. КІТТ-орієнтована модель допомоги при емоційному вигоранні. Львів : УІКІТТ, 2018. 51 с.
3. Оцінка громадянами ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політико-ідеологічні орієнтації громадян України в умовах російської агресії. *Разумков Центр* : веб-сайт. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykoideologichni-orientatsii-gromadian-ukrainy-v-umovakh-rosiiskoi-agresii-veresen-zhovten-2022r> (дата звернення 20.05.2023).

Христина Хомик,

аспірантка 3 курсу, спеціальність «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Khrystyna Khomyk,

post-graduate student, 3st year, majoring in «Public Management and Administration», Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0003-4833-5806>

Науковий керівник: Галина Заворітня, кандидат політичних наук, доцент кафедри глобальної і національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 351:336.1:338.2

ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

COUNTERING DISINFORMATION DURING THE RUSSIAN FEDERATION'S WAR AGAINST UKRAINE

Вступ: Вторгнення Російської Федерації в Україну з 24 лютого 2022 року не лише спричинило серйозні наслідки для українського народу, але й розв'язало шквал пропагандистських та дезінформаційних кампаній. Росія стратегічно застосувала цю тактику, щоб маніпулювати наративами, спотворювати правду та виправдовувати свою агресію. У відповідь Україна визнала критичну важливість дискредитації російської пропаганди та доклала значних зусиль для протидії дезінформації.

Мета: розглянути стратегії, які використовує Україна для дискредитації російської пропаганди, висвітлюючи проактивні заходи країни. Аналізуючи конкретні приклади, ми з'ясуємо ефективність цих механізмів у формуванні наративів, протидії дезінформації та висвітленні правди, що стоїть за діями Росії.

Результати і обговорення. Одним із ключових механізмів протидії російській дезінформації є просування та підтримка незалежних ЗМІ в Україні. Незалежні ЗМІ відіграють важливу роль у поданні фактичної інформації, пропонуванні різноманітних точок зору та розвінчанні російської пропаганди. Ці медійні структури можуть ретельно вивчати та перевіряти факти заяв, зроблених російськими державними ЗМІ, забезпечуючи українським громадянам доступ до точних і неупереджених новин [2]. Український уряд має заохочувати розвиток і сталість незалежних медіа-платформ, сприяючи створенню середовища, яке цінує журналістську чесність і правду.

Показовим незалежним ЗМІ в Україні є Громадське ТБ. Ця некомерційна суспільна мережа мовлення виникла під час протестів Євромайдану 2013-2014 років і з тих пір отримала визнання завдяки об'єктивному висвітленню. Громадське ТБ є альтернативою контрольованому росією ЗМІ, пропонуючи різноманітні точки зору, перевіряючи факти та протидіючи дезінформації [3]. Посилюючи незалежні голоси та підтримуючи медіа, такі як Громадське ТБ, Україна активно кидає виклик російській пропаганді та забезпечує своїм громадянам доступ до точної та надійної інформації.

Прикладом того, що Україна продовжує використовувати незалежні ЗМІ для протидії російській пропаганді з 2022 року, є зростання та вплив UkraineWorld.org. UkraineWorld.org – це англійськомовна медіа-платформа, яка надає об'єктивну аналітику та новини про Україну. Він служить надійним джерелом інформації для міжнародної аудиторії, пропонуючи розуміння конфлікту та протидію російській дезінформації. UkraineWorld.org активно розвінчує неправдиві наративи та надає точну інформацію про ситуацію в Україні [1]. Його присутність в Інтернеті та участь у соціальних мережах сприяли формуванню більш точного наративу та протидії наслідкам російської інформаційної війни.

Ще одна ефективна стратегія протидії російській пропаганді – це співпраця з міжнародними партнерами. Україна повинна тісно співпрацювати з іншими країнами, такими як Сполучені Штати

ти та члени Європейського Союзу, для створення спільних ініціатив, спрямованих на розвінчання неправдивих наративів, які поширює Росія. Обмінюючись інформацією, координуючи зусилля та використовуючи досвід міжнародних організацій, Україна може виступити єдиним фронтом проти російської дезінформації [5]. Міжнародна співпраця також підвищує довіру до наративу України, посилюючи її здатність протистояти російській пропаганді.

Одним із яскравих прикладів є співпраця між Україною та Робочою групою ЄС зі східної стратегічної комунікації (East StratCom Task Force). Ця спільна ініціатива, заснована в 2015 році, спрямована на протидію дезінформації, що походить з Росії. За допомогою веб-сайту EU vs Disinfo та кампаній у соціальних мережах East StratCom Task Force розвінчує неправдиві наративи, викриває російську пропаганду та підвищує обізнаність про тактику Кремля [4]. Співпраця між Україною та ЄС значною мірою сприяла протидії наслідкам російської інформаційної війни, надаючи точну інформацію та кидаючи виклик оманливим наративам.

Дискредитація російської пропаганди є надзвичайно важливою спробою України у відповідь на наслідки російського вторгнення. Створюючи незалежні медіа-джерела, такі як Громадське ТБ та UkraineWorld.org, і співпрацюючи з міжнародними партнерами, такими як робоча група ЄС East StratCom Task Force, Україна активно працювала над протидією дезінформації та викриттям правди. Ці зусилля є життєво важливими для забезпечення українського населення та міжнародної спільноти точною інформацією, розвінчання неправдивих наративів та протидії далекосяжним наслідкам російської інформаційної війни.

Проактивні заходи України з дискредитації російської пропаганди є свідченням її відданості правді та прозорості. Викликаючи дезінформацію, Україна прагне сприяти розвитку інформованого суспільства, яке зможе відрізнити факти від вигадки та активно протистояти маніпулятивній тактиці, яку використовує Росія. Рухаючись вперед, Україні вкрай важливо продовжувати надавати пріоритет дискредитації російської пропаганди, дозволяючи своїм громадянам і світовій спільноті формувати добре поінформовану думку на основі точної інформації та протистояти поточним та запобігати майбутнім наслідкам цього руйнівного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Gavin, J. (2022, December 12). *Disinformation in the Russia-Ukraine war*. Vision of Humanity. <https://www.visionofhumanity.org/information-and-misinformation-in-the-russia-ukraine-war/>
2. OECD. (2022). *Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine* - OECD. <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-37186bde/>
3. Rapoza, K. (2016, April 27). *Look who funds Ukraine's "Anti-putin" internet tv*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2016/04/27/look-who-funds-ukraines-anti-putin-internet-tv/>
4. TEPESA – Trans European Policy Studies Association. (2015). *EU EAST STRATCOM Task Force*. <https://www.tepsa.eu/wp-content/uploads/2015/12/Kimber.pdf>
5. YOUNG EUROPEAN AMBASSADORS. (2023, April 5). *Blog: How can EU citizens learn more about Ukraine?*. EU NEIGHBOURS east. <https://euneighbourseast.eu/young-european-ambassadors/blog/blog-how-can-eu-citizens-learn-more-about-ukraine/>

Олександр Баранов,

аспірант 1 курсу, спеціальність «Публічне управління та адміністрування» Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Oleksandr Baranov,

post-graduate student, 1st year, majoring in «Public Management and Administration», Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

Науковий керівник: **Андрій Миколіук**, кандидат політичних наук, доцент кафедри державного управління Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 336.717

ОЦІНКА БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ СТРУКТУР В УМОВАХ ВІЙНИ

ASSESSMENT OF THE SECURITY OF BANKING STRUCTURES IN WARTIME CONDITIONS

Вступ. З початком бойових дій на території України у лютому 2022 року вітчизняна банківська система зазнала значних потрясінь та почати функціонувати в режимі стресу та невизначеності. При цьому банки продовжили свою діяльність, намагаючись виконувати всі свої зобов'язання та дотримуватись нормативних вимог. Проте очевидно, що у банківському секторі відбуваються певні перетворення. Банківська система змушена швидко адаптуватися до функціонування за умов воєнного стану. Вказані обставини призвели до змін у банківській інфраструктурі, що вплинули на сучасні тенденції банківського ринку та прискорили темпи цифровізації банківських процесів.

Мета роботи – вивчення особливостей функціонування та оцінка безпеки діяльності банківських структур в умовах війни.

Матеріали і методи. У процесі роботи використовувалися методи: індукції та дедукції, методу порівняльного аналізу, методу синтезу, а також табличного та графічного методів. Матеріалами для дослідження стали статистичні дані, наукові праці та статті вітчизняних та зарубіжних вчених, а також власні напрацювання та розрахунки.

Результати і обговорення. Вітчизняна банківська система працює в стані стресу та невизначеності з початком бойових дій на території України з лютого 2022 року. Водночас банки продовжують свою діяльність, намагаючись виконувати всі свої зобов'язання та дотримуватись нормативів. Національний банк України активно підтримує стабільність банківської системи, впроваджуючи низку нормативно-правових актів, зокрема постанови НБУ «Про особливості підтримання ліквідності банків в умовах воєнного стану», «Про банківську систему в умовах воєнного стану» та виконання ряд взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підтримку фінансової стабільності та регулювання фінансового сектора. За цей час НБУ прийняв низку незвичайних рішень, зокрема обмежив діяльність банків на валютному ринку, припинив відтік іноземної валюти та встановив ліміти на готівкові операції.

Антикризові рішення НБУ в умовах повномасштабного наступу базуються на трьох ключових принципах:

- захист інтересів клієнтів банку, особливо вкладників. Банки повинні зберігати доступ до власних і кредитних коштів клієнтів, можливість здійснювати платежі та перекази;
- підтримка діяльності банків та їх ліквідності. Негативний вплив військових дій на діяльність банків не повинен призводити до визнання банків неплатоспроможними. Проблемні фінустанови за потреби матимуть час відновити фінансову стабільність після закінчення воєнного стану;
- прозорість звітності, що відображає реальний фінансовий стан банків. За відсутності достовірної та прозорої звітності НБУ відповідно до своїх повноважень буде складно реалізувати ефективні заходи щодо покращення банківської системи після війни [4].

Структура банківського сектору України в умовах воєнного стану суттєво не змінилася. Станом на 1 травня 2022 року в Україні працювало 69 банків, у тому числі 4 державних, 16 банків іноземних бан-

ківських груп і 49 приватних банків. За підсумками 1 кварталу 2022 року банки продовжили тенденцію до скорочення мережі, яка набула масового характеру та посилилася під час пандемії COVID-19. Така тенденція в умовах воєнного стану пояснюється неможливістю роботи відділень і банків на окупованих територіях і територіях, де ведуться бойові дії. Крім того, значна кількість банків була змушена перенести свої головні офіси в інші міста. Більшість відділень закрили державні та іноземні банки. Переважно скорочення спостерігалося в Києві, Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях [10].

Основні тенденції розвитку вітчизняного банківського ринку в умовах воєнного стану охоплюють такі ключові складові банківського бізнесу, як рівень ліквідності, що підтримується рефінансуванням НБУ, обсяг і структура активів, сума зобов'язань, рівень прибутку чи збитків. Розглянемо кожен з цих складових.

Ліквідність банків. Банки мали на початку повномасштабного наступу достатній запас високоліквідних активів, щоб забезпечити всі платежі та розрахунки за своїми зобов'язаннями навіть у нинішніх складних умовах. Заходи НБУ щодо підтримки ліквідності банківської системи призвели до збільшення частки коштів НБУ в пасивах банків: у лютому їх частка зросла на 2,4%, за I квартал 2022 року – на 1,8 %, а за рік до 7,1 %. Більшу частину рефінансування НБУ отримали приватні та державні банки [5].

Банківські активи. На кінець березня чисті активи платоспроможних банків зменшилися на 2,2%. В цей період уряд затвердив низку програм, спрямованих на фінансову підтримку бізнесу через банківські кредити. Слід зазначити, що такі програми реалізують і приватні банки, серед яких:

- розширена програма «5-7-9%» – усі раніше створені підприємства, більшість бенефіціарів яких українці, можуть отримати до 60 млн грн за відсотковою ставкою 0%, яка після війни буде збільшена до 5%. Інвестиційні кредити та кредити рефінансування надаються на термін до 5 років, фінансування оборотних коштів – до 3 років;

- часткові державні гарантії для українських банків за кредитними портфелями МСП (до 80 % від загальної вартості);

- компенсація процентних ставок за кредитами (тіло кредиту до 50 млн. грн.) для малого та середнього сільськогосподарського бізнесу (річний оборот до 20 млн. євро) на проведення посівної кампанії [9].

Чисті активи банків збільшилися на 8,6% у 4 кварталі 2022 року та на 17,9% за рік. Враховуючи слабкий попит на кредити, банки переважно збільшили обсяг вкладень у депозитні сертифікати НБУ та кошти на рахунках в інших банках.

Зобов'язання банків. Зобов'язання платоспроможних банків у 1 кварталі 2022 року дещо зменшилися, в основному за рахунок відпливу коштів суб'єктів господарювання. Варто зауважити, що за період війни кошти фізичних осіб у національній валюті за 1 квартал 2022 року зросли на 10,8 %, обсяг строкових вкладів фізичних осіб у гривнях зменшився за 1 квартал на 7,5 %. Кошти суб'єктів господарювання у 1 кварталі 2022 року в національній валюті зменшилися на 13,1 % за рахунок відпливу коштів з усіх груп банків, але зросли на 12,4 % у річному обчисленні. Найшвидший відтік коштів юридичних осіб спостерігався в перші 2 тижні воєнного стану, але потім пішла інша тенденція і вклади повільно зростали. Загальне зниження ділової активності та падіння попиту на кредити та банківські послуги й надалі негативно впливатимуть на прибутковість банків. Очікується зростання втрат від кредитних ризиків через поступовий вплив економічної кризи на діяльність позичальників. Тому оцінити вплив війни на капітал банків можна буде лише з часом [9].

Протягом 4 кварталу банки підвищували процентні ставки за депозитами фізичних та юридичних осіб та працювали над продовженням терміну їх погашення. Спрод між тримісячними та річними депозитами збільшився. Обсяг гривневих коштів фізичних осіб збільшився на 8,3% за 4 квартал 2022 року та на 31,2% у річному обчисленні здебільшого за рахунок зростання залишків на поточних рахунках у державних банках. Водночас підвищення процентних ставок прискорило зростання термінових депозитів у гривні. Кошти населення в іноземній валюті за квартал збільшилися на 8,7% у доларовому вираженні. Найбільше помітно збільшилися термінові депозити населення в іноземній валюті. Цьому сприяв дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах [7].

Цифровізація банків в умовах воєнного стану є дуже важливою, оскільки під час бойових дій має забезпечити звичну «довоєнну» функцію постійного доступу до банківських послуг для всіх

груп клієнтів незалежно від їх місцезнаходження, включаючи частково закриті відділення та непрацюючі відділення банків. Системи мобільного та інтернет-банкінгу залишаються одними з основних інструментів дистанційного обслуговування клієнтів. Банки підтримують та вдосконалюють їхню роботу, що забезпечує клієнтам постійний віддалений доступ до управління власними рахунками та коштами. Зокрема, процес ідентифікації клієнтів банку через додаток «Дія» забезпечує простий та ефективний доступ до рахунків [8].

Також варто зазначити, що під час війни банки намагаються спростити певні операційні процеси для зручності своїх клієнтів. Найпоширенішою проблемою останніх місяців, з якою клієнти звертаються до банків, є закінчення терміну дії платіжної картки. В результаті більшість вітчизняних банків автоматично продовжили термін дії платіжних карток. Крім цього в умовах воєнного стану та у неможливості клієнтами відвідувати відділення банку системи онлайн-банкінгу та мобільні додатки дозволяють оформити віртуальну картку.

Корисним нововведенням є можливість для українців знімати готівку з карткових рахунків безпосередньо на касах великих торгових мереж і АЗС. Під час покупки можна було зняти готівкою до 6 000 грн. Це був досить таки зручний варіант у тодішніх надзвичайно складних умовах функціонування банківської системи. Слід підкреслити, що значна кількість банків створили нову унікальну можливість робити благодійні внески на потреби української армії у своїх мобільних додатках, а також підтримувати волонтерські організації для фінансування потреб Збройних Сил і територій, що постраждали від військових дій [8].

Висновки. В умовах воєнного стану за рахунок узгоджених дій НБУ та банків, банківська система країни досить стабільно функціонує та забезпечує безперебійну роботу фінансових інститутів. У період дії воєнного стану істотних змін у структурі банківського ринку не відбулося, але певної трансформація зазнала інфраструктура банків. Крім того, сучасні тенденції банківського ринку демонструють наявність явних складнощів у роботі банків через вплив воєнного стану. Незважаючи на військові ризики, банки мають досить високий рівень ліквідності, що дає змогу забезпечити продовження безготівкових розрахунків та інших зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Банки в умовах тривалої війни зберегли довіру клієнтів, високу операційну ефективність та прибутковість – Огляд банківського сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyuni-zberegli-doviru-kliiyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru>
2. Банківський сектор України: функціонування в умовах війни та прогноз. URL: <https://ua.news/ua/money/bankovskiy-sektor-ukrayny-funktsionuvannya-v-umovah-voyni-ta-prognoz>
3. Барановський, О. & Путінцева, Т. Формування комплексної програми забезпечення фінансової безпеки комерційних банків. Світ фінансів, 2021. №3 (68). – С. 65-79.
4. Бисага, К.В. Міжнародна система протидії легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму: інституційний аспект. East European Scientific Journal, 2021. №2(66). – С. 43-56
5. Гладких Д. М. Забезпечення банківської безпеки України в умовах розвитку інформаційної економіки. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-02/gladkikh_disertacia.pdf
6. Еркес О., Калита О., Сундук Т. Банківська система України в умовах війни. SCIENTIA FRUCTUOSA (ВІСНИК Київського національного торговельно-економічного університету), 2022. 144(4). С. 122–133. [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)09](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)09)
7. Квасницька Р. С., Доценко І. О., Приступа Д. В. Формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської установи. «Modern Economics», 2021. №25. – С. 73-78.
8. Коваленко В. Фінансова безпека банків в умовах воєнного стану. Міжнародний науково-практичний журнал «Фінансовий простір» 2022. № 4(48). – С. 81-93.
9. Кубах, Т.Г., & Руденко, Є.Ю. (2021). Оцінювання взаємозв'язку фінансової стійкості банківської системи та фінансової безпеки держави. «Modern Economics», 2021. № 26. – С. 55-63.
10. Офіційний сайт національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>
11. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного Банку України № 80 від 22.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0080500-22#Text>.

Вікторія Іванова,

кандидат економічних наук, докторантка кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Viktoriia Ivanova,

PhD in Economics, doctoral student of Department of Global and National Security of the Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0003-4980-0765>

Науковий консультант: Григорій Ситник, доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

УДК 351.863:339.9](477)

ПІДГОТОВКА КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

TRAINING OF PERSONNEL POTENTIAL OF CIVIL SERVANTS IN THE field OF FOREIGN ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

Вступ. В умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України актуалізувалися потреби у якісній підготовці кадрового потенціалу державних службовців, що будуть спроможні в нових умовах реагувати на виклики та загрози національній безпеці України, сфері її зовнішньоекономічної безпеки. Саме тому, важливого значення набуває розробка новітніх підходів щодо підготовки фахівців відповідного напрямку, їх відбір на державну службу та готовність відстоювати національні інтереси в нових умовах воєнного часу.

Мета роботи полягає у висвітленні напрямів підготовки кадрового потенціалу державних службовців у сфері зовнішньоекономічної безпеки України в сучасних умовах.

Матеріали і методи. З метою реалізації вказаної мети використовувалися сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Методи спостереження та теоретичного узагальнення використано для вивчення інформації щодо підготовки кадрів у сфері зовнішньоекономічної безпеки, формування висновків та пропозицій.

Результати і обговорення. В 2014 році Україна вперше в своїй новітній історії стикнулася з реальними загрозами територіальній цілісності та державного суверенітету. Протягом наступних восьми років наша держава намагалася військовими та дипломатичними методами вирішити питання Криму та Донбасу, однак, у 2022 році вони були максимально загострені, що в подальшому призвело до повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Все це сприяло перегляду напрямів підготовки кадрів, що займаються питаннями національної безпеки та необхідності запровадження в низці навчальних закладів України спеціалізацій, пов'язаних з навчанням спеціалістів у сфері національної та зовнішньоекономічної безпеки.

Професорсько-викладацький склад кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка спільно з іншими кафедрами університету зосереджують свої зусилля на модернізації освітніх та освітньо-наукових програм спеціальності 281 – «Публічне управління та адміністрування». Окремо, варто зазначити про необхідність підготовки в Навчально-науковому інституті публічного управління та державної служби фахівців-управлінців за спеціальністю 256 – «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)» [1]. Загалом, вища освіта в галузі національної безпеки орієнтована на внутрішньо-політичну безпеку із забезпеченням

оборонної, інформаційної, аналітичної та дослідницької діяльності в галузі управління та адміністрування національною безпекою [2].

В умовах все більшого загострення різних конфліктів у світі, розв'язання рф найбільшої війни в історії людства з часів Другої світової війни, ведення економічних та гібридних війн, здійснення терористичних актів, спеціалісти професій у сфері національної та зовнішньоекономічної безпеки все більше потрібні у країнах західної Європи, США, Азії, Америки тощо.

Крім того, Міністерство закордонних справ спільно з Дипломатичною академією України запустили курс підготовки фахівців з економічної дипломатії, який був розроблений за найкращими світовими стандартами, та який є обов'язковим для дипломатів, які планують працювати в закордонних дипломатичних установах та апараті МЗС України на економічному напрямку. Програма курсу побудована таким чином, щоб надавати дипломатам максимально практичні навички, які дозволять забезпечити ефективну підтримку українських експортерів, залучати інвесторів, просувати туристичний потенціал і зміцнювати імідж України, тобто загалом забезпечувати зовнішньоекономічну безпеку України. Для підготовки курсу були залучені представники Дипломатичної академії України, Директорату економічної дипломатії МЗС, а також низки центральних органів виконавчої влади України. Додатково були організовані зустрічі з представниками галузевих бізнес-об'єднань. [3].

В той же час, на нашу думку, напрям економічної дипломатії є перспективним з точки зору необхідності посилення дипломатичної кадрової складової в умовах повномасштабного вторгнення РФ на територію України. Тому, пропонуємо запровадити повноцінний напрям підготовки спеціалістів у сфері зовнішньоекономічної безпеки та економічної дипломатії в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Даний курс має складатися з різних навчальних дисциплін, що будуть відповідати сучасним запитам національної безпеки України. Зокрема, фахівці з економічної дипломатії повинні будуть мати навички щодо ведення переговорів стосовно питань національної безпеки, державного суверенітету, територіальної цілісності. Підготовка вказаних кадрів має здійснюватися з максимальним урахування усіх ризиків та загроз, наявних у сучасних умовах, з розробкою дієвих механізмів публічного управління у сфері зовнішньоекономічної безпеки.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, варто сказати, що повномасштабне вторгнення РФ на територію України призвело до значних загроз та викликів щодо забезпечення національної безпеки України загалом та зовнішньоекономічної безпеки зокрема. Одним з таких викликів є необхідність переформатування підготовки кадрів для сфери національної безпеки. В умовах наростання як воєнних, так і гібридних загроз, фахівці у сфері зовнішньоекономічної безпеки мають бути готовими до здійснення своєї діяльності в різних умовах, використовуючи максимально широкий арсенал засобів та інструментів. Саме тому, актуальним в перспективі видається відкриття навчальної спеціальності «Економічна дипломатія», як такої, що сприятиме вирішенню актуальних державно-управлінських питань за допомогою дипломатичних методів.

Список використаних джерел

1. Кафедра глобальної та національної безпеки. <https://ipacs.knu.ua/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=268>
2. 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)». URL: <https://vstup.ztu.edu.ua/bakalavr/256-natsionalna-bezpeka-za-okremymy-sferamy-zabezpechennya-i-vydamy-diyalnosti/>
3. МЗС запустило новий навчальний курс економічної дипломатії. URL: <https://mfa.gov.ua/news/mzs-zapustilo-novij-navchalnij-kurs-ekonomichnoyi-diplomatiyi>

Галина Заворитня,

кандидат політичних наук, доцент кафедри глобальної та національної безпеки Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Halyna Zavoritnya,

PhD in Politics, Associate Professor at the Scientific and Educational Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

<https://orcid.org/0000-0002-0974-9013>

УДК 351/354:316.3/4(06)

НАСЛІДКИ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

CONSEQUENCES OF THE WAR OF THE RUSSIAN FEDERATION AGAINST UKRAINE IN THE INFORMATION SPHERE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Річниця бойових дій стала для України свідченням того, хто насправді є її союзниками не лише на декларативно, але і насправді. Війна принесла безповоротні сутнісні зміни у зовнішній та безпековій політиці країн континенту. Особливо це важливо для України, яка веде асиметричну війну проти ядерної держави з переважаючим військовим потенціалом.

Водночас, стрімкий розвиток інформаційного суспільства впродовж останніх років привернув особливу увагу політиків та дослідників до проблеми забезпечення інформаційної безпеки та протистояння зовнішнім інформаційним впливам [2, с. 31]. Адже з початку XXI століття інформація стала стратегічно важливим ресурсом для будь-якої держави чи міжнародної інституції.

Метою статті є виявити наслідки російської агресії на Україну в інформаційній сфері з врахуванням процесів європейської інтеграції та визначити шляхи протидії російським інформаційним впливам на українське суспільство.

На сьогодні питання наслідків російської агресії в інформаційній сфері викликає дедалі жвавіший інтерес та стає предметом детального вивчення серед українських та зарубіжних науковців та дослідників (Бондаренко С. В., Булан Є. А., Панін І. Г. [1, 2, 3]).

Україна приєднується до політичних заяв ЄС у рамках міжнародних організацій, зокрема ООН і ОБСЄ, що спрямовано на поетапну конвергенцію у сфері зовнішньої та безпекової політики (згідно з ст. 7 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС - рівень приєднання до заяв складає близько 90) (п. 1). Водночас надання Україні статусу кандидата у члени Європейського Союзу (червень 2022) створює додатковий імпульс для гармонізації економічної політики.

Зі свого боку ЄС оголосив про запровадження 10-го пакету обмежувальних заходів (санкцій) у відповідь на безпрецедентний і неспровокований військовий напад росії проти України.

Свого часу, Мадлен Олбрайт, колишня очільниця американської дипломатії, що походить з Чехії, зазначала: «...в Росії народжується фашизм, який звинувачує у фашизмі всіх інших, і цією маніпуляцією намагається прикрити власні діяння» [7].

Якими ж кроками веде росія свою пропаганду? На сьогодні, серед найважливіших, можна виокремити такі.

1. інформаційний вплив Російської Федерації як держави-агресора на населення України;
2. інформаційне домінування Російської Федерації як держави-агресора на тимчасово окупованих територіях України;
3. спроби маніпуляції свідомістю громадян України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Російською федерацією було розгорнуто безпрецедентну інформаційну кампанію проти України та її населення, безперервно надається потужне передавальне обладнання, блокуються українські інформаційні ресурси, створюється альтернативна викривлена інформаційна реальність, побудована на наративах держави-агресора, здійснюються регулярні переслідування незалежних журналістів в Криму, Севастополі та на території ОРДЛО [7].

Соціальні мережі зіграли певну роль у попередніх війнах – наприклад, російських солдатів було ідентифіковано на полі бою на Донбасі під час вторгнення в 2014 році, а відео з війни в Сирії поширювали в TikTok – повномасштабне вторгнення Росії в Україну проілюструвало як соціальні медіа змінюють спосіб хронікування, переживання та розуміння війни. Це значною мірою пов'язано зі швидким зростанням охоплення Інтернетом і використанням соціальних мереж; 75% українців користуються Інтернетом, а 89% населення охоплено принаймні мобільною технологією 3G (Міжнародний союз електрозв'язку, 2021 [7]). Для порівняння, коли Російська Федерація (далі «Росія») вторглася в Україну в 2014 році, лише 4% українських абонентів мобільного зв'язку мали доступ до мереж 3G або швидше, а під час війни в Сирії в 2015 році лише 30% населення Сирії було онлайн (2022) [7]. Частково завдяки цій динаміці війна, яка триває в Україні, також проявила масштаби загрози дезінформації. Незважаючи на те, що використання дезінформації як зброї завжди існувало, ландшафт соціальних медіа в рази збільшив її охоплення та потенційне проникнення.

Після того, як Росія заходить на окуповані території, вона відключає українських провайдерів, “заводить” фактично своїх провайдерів і “поширює на окупованій території всі ті законодавчі норми і всі ті обмеження, які діють в інформаційному просторі, в інтернет-просторі самої Росії”. Відтак під заборону відразу потрапляють офіційні сайти української влади (Центр протидії дезінформації, сайти українських міністерств, сайт Офісу Президента, тощо).

Метою такої політики є поширення міфів та дезінформаційних (деструктивних) стереотипів щодо ЄС і НАТО з метою послаблення консолідації суспільства щодо зовнішньополітичного курсу України, гальмування проведення реформ [3, с. 103].

Стратегічний курс України на членство в ЄС та НАТО є пріоритетами національних інтересів та безпеки України, що закріплено у Конституції України, стали окремою точкою викривлення інформації та створення паралельної реальності не лише для українського населення на тимчасово окупованих територіях, а й значно раніше – для власного.

Деструктивна пропаганда, поширення дезінформації як ззовні, так і всередині України застосовуються державою-агресором з метою підриву стійкості суспільства та інформаційної дестабілізації держави. Водночас ефективна система реагування на такі виклики в Україні досі не створена, не забезпечено функціонування розвиненої національної інформаційної інфраструктури, що обмежує можливість належним чином протидіяти інформаційній агресії з метою захисту національної безпеки та реалізації національних інтересів України.

Європейський Союз, беручи до уваги надзвичайно високий рівень інформатизації всіх управлінських процедур та соціального простору, опинився на вістрі формування порядку денного щодо розробки алгоритмів та інструментів протистояння російській інформаційній агресії. Зважаючи на високий рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та ступінь залученості їх у ключові галузі держав-членів для Європейського Союзу ця проблема набула особливої актуальності.

На думку Вері Юрової (Віце-президентка Єврокомісії, європейці опинилися попереду в усвідомленні нових цифрових небезпек і в тому, що вони почали активно їм протидіяти – створювати європейські програми для освіти громадян, зміцнення їхньої стійкості проти дезінформації, а також ухвалювати заходи спрямовані на протидію інформаційній маніпуляції з боку іноземних держав. Зокрема, ЄС ухвалив Закон про цифрові послуги, згідно з яким «те, що є незаконним оффлайн, є так само незаконним онлайн». В європейському підході немає механічного застосування правил – до уваги беруться три складові: фактори, поведінки та наслідки [7].

Метою цих заходів є позбавити влади зловмисників та зупинити цифрові платформи від заробляння грошей на маніпуляціях. Бо зараз маніпуляції є фінансово вигідними – люди їх поширюють, а платформи заохочують таке поширення. Нині платформи будуть стежити за тим, як використовуються, чи зловживаються їхні алгоритми. А споживачі будуть мати більше контролю над тим, що вони бачать у своїй стрічці новин.

Після військового вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року ЄС відреагував негайно і продемонстрував дієву солідарність, підтримуючи людей, які потребують допомоги. Це включало безпосередню гуманітарну допомогу, надзвичайний цивільний захист, підтримку на кордоні, а також надання захисту тим, хто рятується від війни.

Вперше у своїй історії Європейський Союз ввів у дію Директиву про тимчасовий захист, яка запроваджує нормативно-правові положення для допомоги у врегулюванні масового прибуття лю-

дей. Водночас Європейська комісія негайно розпочала координацію з країнами ЄС для збору інформації про ситуацію на місцях та запобігання торгівлі людьми [8].

Особливу тривогу викликає злам комп'ютерних систем критичної інфраструктури - енергетики, охорони здоров'я, фінансів, наголошується в доповіді аналітикині цифрової політики при Європарламенті Полони Кар. Російські кібератаки продемонстрували, що збої у роботі основних служб є реальною загрозою для Євросоюзу. Наприклад, атака на провайдера супутникового зв'язку за годину до повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року торкнулася інтернет-сервісів та вітряних електростанцій по всій Європі. IRIS – стала відповіддю ЄС на супутниковий проєкт Starlink від Ілона Маска. У відповідь депутати Європарламенту підтримали розміщення на орбіті нових супутників Євросоюзу задля захисту урядового зв'язку [6].

Підсумовуючи, можемо узагальнити, що протистояння впливу російської агресії в інформаційній сфері перенаправило суспільний запит та роботу органів державної влади на завдання з боротьби з інформаційними загрозами в такі напрями [2]:

- виявляти та ініціювати питання про блокування інформаційних ресурсів,
- здійснювати заходи спрямовані на попередження кіберзагроз та кібершпигунства;
- здійснювати моніторинг спеціальними методами і способами вітчизняних та іноземних засобів масової інформації та Інтернету з метою виявлення загроз національній безпеці України в інформаційній сфері;
- протидіяти проведенню проти України спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підриг конституційного ладу, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, заострення суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації.
- Відтак, серед наслідків агресії російського вторгнення в інформаційній сфері слід також звернути увагу на ті результати, наслідки яких в довгостроковій перспективі перетворюються на інструменти боротьби та відновлення після перемоги:
 - на міжнародній арені стала максимальною присутність України у медіа просторі та переорієнтація бізнес зв'язків з пострадянським простором;
 - витіснення присутності росії з міжнародних форумів таких, як Велика сімка, Велика двадцятка, серед неформальних – Давоського форуму;
 - на національному рівні – ухвалення низки нормативно – правових документів стратегічного характеру, які мають вирішальне значення в довгостроковій перспективі, як Стратегія інформаційної безпеки [4] та Стратегія кібербезпеки України [5].

Список використаних джерел

1. Бондаренко С. В. Інформаційний напрям політики захисту національних інтересів в умовах європейського та євроатлантичного курсу України. с. 23-27. 2019. URL: <https://jlsouk.donnu.edu.ua/article/view/6771/6803>
2. Булан Є. А., Панін І. Г. Європейський Союз та інформаційні впливи російської федерації. Донецький національний університет Національний університет у Вінниці, Україна. 2020. с. 31-34. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/8411/8410>
3. Кондратенко О. Ю. Інформаційний чинник у формуванні внутрішньої і зовнішньої політики української держави. Національний Авіаційний Університет. с. 100-108. 2022. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/296365362.pdf>
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». Указ Президента України від 28.12.2021, № 685/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/6852021-41069>
5. Про Стратегію кібербезпеки України. Указ Президента України від 26 серпня 2021 року, № 447/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>
6. Скуратівський Б. IRIS – відповідь ЄС на супутниковий проєкт Starlink від Ілона Маска. 16.02.2023. <https://mediasat.info/uk/2023/02/16/iris2-vidpovid-yes-na-suputnykovyj-proyekt-starlink-vid-ilona-mask/>
7. Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine. Threats and governance responses. OECD policy responses. 03 November 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/disinformation-and-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-37186bde/>
8. Подольська К. Як війна РФ проти України впливатиме на ЄС у 2023 році. 23.01.23. URL: <https://www.dw.com/uk/ak-vijna-rf-proti-ukraini-vplivatime-na-es-u-2023-roci/a-64489994>

РЕЗОЛЮЦІЯ

НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

«ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ»

26 травня 2023 року в Навчально-науковому інституті публічного управління та державної служби КНУ імені Тараса Шевченка (далі ННПУДС) кафедрою глобальної та національної безпеки було проведено кафедральний науково-практичний семінар а тему «Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання».

Головна мета заходу – визначення політичних наслідків війни російської федерації проти України та пошук шляхів їх подолання. У роботі науково-практичного семінару взяли участь вітчизняні провідні науковці, професорсько-викладацький склад ННПУДС, студенти, докторанти та аспіранти ННПУДС.

Учасники науково-практичного семінару зосередили свою увагу головним чином на:

- ефективності державно-управлінських механізмів протидії суспільно-політичній дестабілізації в Україні;
- чинниках та суб'єктах суспільно-політичній дестабілізації в Україні в умовах російсько-української війни;
- особливостях формування та функціонування інформаційних механізмів протидії наслідкам війни російської федерації проти України;
- викликах та загрозах гуманітарній безпеці України в умовах повоєнної відбудови України;
- ролі національної культури у повоєнній розбудові України;
- заходах культурної та інформаційної реінтеграції населення тимчасово окупованих територій України.

З метою практичного використання матеріалів науково-практичного семінару «Політичні наслідки війни російської федерації проти України та шляхи їх подолання» учасники семінару рекомендують:

НПП кафедри глобальної та національної безпеки ННПУДС започаткувати у 2023 році науково-дослідну роботу, в межах якої виконати системний аналіз чинників, які справляють вплив на ефективність на управління національною стійкістю в умовах формування нового світового порядку, обґрунтувати теоретичні засади управління національною стійкістю у політичній, економічній, соціальній та гуманітарній сферах та розробити методикку оцінювання небезпек національній стійкості в умовах формування нового світового порядку.

НПП ННПУДС впровадити у навчальний процес поглиблене вивчення студентами ефективності державно-управлінських механізмів протидії суспільно-політичній дестабілізації в Україні

Розробити практичні рекомендації для Міністерства культури та інформаційної політики України щодо підвищення ефективності інформаційного забезпечення заходів культурної та інформаційної реінтеграції населення тимчасово окупованих територій України та ролі національної культури у повоєнній розбудові України.

Сприяти виданню навчального посібника «Буквар інформаційної безпеки» з метою збереження і зміцнення психічного здоров'я, формування безпечного інформаційного середовища та підвищення психологічної культури серед дітей.

Підвищити якість надання медико-психологічної та клінічної реабілітаційної допомоги постраждалим дорослим, дітям та членам їх родин в умовах війни за рахунок розробки ефективної системи діагностики, лікування та реабілітації психічних та соматичних розладів, шляхом створення Мережі центрів медико-психологічної клінічної реабілітації й абілітації.

Наукове видання

ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Матеріали науково-практичного семінару
(Київ, 26 травня 2023 р.)

Підп. до друку 29.06.2023.

Видавець

Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Навчальна лабораторія методичного
та видавничого забезпечення навчального процесу
03057, Київ, вул. Антона Цедіка, 20.